

CEMİL SENA ONGUN’UN “FİKİR KIRINTILARI”NDA SOSYAL DARWİNİST
YANSIMALAR

SOCIAL DARWINIST REFLECTIONS IN CEMİL SENA ONGUN’S “IDEAS CRUMBS”

Ragıp ERGÜN¹

Öz

Bu çalışma Tek Parti Dönemi aydınlarından Cemil Sena Ongun’un Varlık Mecmuasındaki uzun metrajlı “Fikir Kırıntıları” başlıklı yazı dizindeki sosyal Darwinizmin etkisini anlamaya odaklanmaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar Batı düşüncesini etkileyen yaklaşımlarından olan sosyal Darwinizm, insanı biyolojiye indirgemekte, içtimai yaşamı bu düzlemde inşa etmeye çalışmaktadır. Başta Avrupa olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde uygulama alanı bulan sosyal Darwinizm, Tek Parti Dönemi aydınlarının da dikkatini çekmiş ve bu insanları oldukça fazla etkilemiştir. Bu yüzden dönemin devlet ideolojisini yansıtma ve inşa etme iddiasında olan Varlık Mecmuası’nın yazarlarından Cemil Sena Ongun’un “Fikir Kırıntıları” yazı dizisinin anlaşılması önem arz etmektedir. Bu yazı dizisinde Cemil Sena, Tanrı fikrinin tekâmülünden insanın ontolojik anlamına, ahlak mefhumunun mahiyeti ve kökeninden “tarih evvel” zamanların nasıl anlaşılması gerektiğine kadar pek çok konuya değinmiştir. Bu konuları/kavramları sosyal Darwinist perspektifle inceleyen Cemil Sena bu yaklaşımı doğrudan kullanan ve savunduğunu da açıkça ifade eden nadir Cumhuriyet dönemi aydınları arasındadır. Bu nedenle Cemil Sena’nın “Fikir Kırıntıları”ndaki sosyal Darwinist etkinin anlaşılması dönemin düşünce dünyasının anlaşılması için oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Varlık Mecmuası, Sosyal Darwinizm, Cemil Sena Ongun,

Abstract

This study focuses on understanding the impact of social Darwinism in the feature-length article titled “Idea Crumbs” in the Varlık Magazine by Cemil Sena Ongun, one of the intellectuals of the Single Party Era. Social Darwinism, one of the approaches that influenced Western thought from the second half of the 19th century to the second half of the twentieth century, reduces human beings to biology and tries to build social life on this plane. Social Darwinism, which has found application in many countries of the world, especially in Europe, also attracted the attention of the intellectuals of the Single Party Era and greatly influenced these people. For this reason, it is important to understand the article series “Idea Crumbs” by Cemil Sena Ongun, one of the authors of Varlık Magazine, which claims to reflect and build the state ideology of the period. In this series of articles, Cemil Sena touched upon many issues from the evolution of the idea of God to the ontological meaning of man, from the nature and origin of the concept of morality to how “prehistoric” times should be understood.

¹ Öğr. Gör.Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi Şavşat MYO Hukuk Bölümü, r.ergun@artvin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7675-8729

Examining these issues/concepts from a social Darwinist perspective, Cemil Sena is among the rare Republican period intellectuals who directly use this approach and openly express that he defends it. For this reason, understanding the social Darwinist influence in Cemil Sena's "Idea Crumbs" is very important for understanding the world of thought of the period.

Key Words: Varlık Magazine, Social Darwinism, Cemil Sena Ongun,

GİRİŞ

Batı'da uzun bir dönem bilgi üretme tekeli din adamları sınıfında bulunmuştur. Bu tekelin el değiştirmesi oldukça çetrefilli, acılı ve kaotik bir sürecin sonunda olmuş ve mücadeleyi bilim adamları kazanmıştır. Bu sürecin sonunda Batı'da bilgi üretme, hangi verinin bilgi olduğuna karar verme ve bilginin değerini belirleme yetkisi yeni bir sınıfın eline geçmiştir. Bilginin din adamlarından bilim adamlarına geçiş sürecinde din adamlarına güç veren meşruiyet kaynakları teker teker yıkılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte öncelikte var olanın alternatifi olma iddiası hâkimdir. Rene Descartes'in matematik, Isaac Newton'un fizik ile alternatif dindarlık söylemi (Descartes, 1984: 46-47; Ülken, 1983: 16) ile başlayan bu süreç, materyalizm ile maddenin kendisinin yaratıcı gücü olduğu iddiasına yerini bırakmıştır. Ayrıca Tanrının siyasal kitabında anlaşmanın zor olduğu ve bu yüzden onun sayısal/tabiat kitabında anlaşmaya çalışmanın gerektiği iddiası zamanla pozitivistimin ortaya çıkmasıyla Tanrısal bilginin dışlanmasına neden olmuştur. Maddeye içkin olduğu öne sürülen kuvvet ve ampirik/deneysel bilgi ile din adamları bilgi üretme sahasından kovulmaya çalışılsa da insan başta olmak üzere bütün canlı türlerin ortaya çıkışı konusunda uzun bir süre Tanrısız bir izah yapılamamıştır. Bu kritik eşik daha sonra Darwin'in biyolojik evrim teorisiyle aşılmaya çalışılmıştır.

Evrim teorisi üzerine çalışan pek çok düşünür ve bilim tarihçisi bu yaklaşımın eski Yunan Filozofu Anaksimender'e (diğer ismiyle Anaksimandros) kadar uzandığını iddia etmiştir (Galip Ata, 1931: 35). Ancak bu teori günümüz anlamıyla ilk kez Lamarck'ın 1809'da kaleme aldığı *Philosophie Zoologique* (Hayvanbilimsel Felsefe) adlı eserinde "muhite uyum" yaklaşımı ile dillendirilmiştir. Lamarck bu eserinde evrimsel sürecin çok yavaş işlediğini, iptidai olandan mürekkep olana sürekli bir geçişin olduğunu, yaşama savaşının yok olmadan ziyade yeni bir türe dönüşümü ifade ettiğini ileri sürmüştür. Lamarck evrim teorisinin bütün canlılara uygulanmasının/uyarlanmasının, ara formların bütünün tespitinin gerektiğini düşündüğünden bu yaklaşımın ispatının çok zor olduğunu öne sürmüştür (Lamarck, 1963: 38-50).

Modern evrim teorisine en büyük katkılardan birini Thomas Robert Malthus yapmıştır. İngiliz nüfus bilimci ve iktisatçı olan Malthus 1798 yılında kaleme aldığı "An Essay on the Principle of Population" (Nüfus İlkesi Üzerine Bir Deneme) adlı eserinde nüfusun hızlı artışının ileride gıda yetersizliğine neden olacağını öne sürmüştür. Bu durumun ise insanlığı tehdit ettiğini iddia etmiştir (Malthus, 1966: 13-15). Malthus'un bu iddiası Darwin'in "hayat mücadelesi", "doğal seleksiyon" ve "en güçlü olanın hayatta kalması" fikirlerine kaynaklık etmiştir.

Darwin'i teorisini geliştirirken etkileyen düşünürlerden bir diğeri de kuşkusuz Herbert Spencer'dir. Spencer, hayatın bütün alanlarını kapsayan bir evrim teorisinden bahsetmiştir. Spencer 1862 yılında yayınlanan *First Principles* (İlk Prensipler) adlı eserinde içtimai hayat başta olmak üzere hayatın bütün şubelerinde "büyük evrim kanunu"nun olduğunu ileri sürmektedir. Bu yaklaşımıyla Spencer, Tanrı ve din kavramının ortaya çıkışını da evrim kanunu ile açıklamış, iptidai toplumlarda yoğun olan bu mefhumların medeni toplumlarda yerini pozitif bilimlere bıraktığını iddia etmiştir (Spencer, 2009: 17-24). Dobzhansky'ye göre Spencer'ın evrim teorisi *survive of fittest* (en iyinin/uygun olanın hayatta kalması) yaklaşımı üzerine bina edilirken; Spencer'dan etkilenen Darwin ise teorisini *struggle for existence* (en güçlü olanın hayatta kalması) kavramına dayandırmıştır. Dobzhansky bu durumu bir adım daha ileri taşıyıp Darwin'in doğal seleksiyoncu evrim yaklaşımının ırkçılık ve Nazizm için "bilimsel" meşruiyet ürettiğini ifade etmektedir (Dobzhansky, 1959: 112-113). Ayrıca Spencer, doğal seleksiyon kanununun hayatın içindeki etkisini azalttığını düşündüğünden dolayı sosyal güvenlik politikalarını eleştirmiş, devlet tarafından yapılan bu tür müdahalelerin toplumun dengesini bozacağını savunmuştur (Spencer, 2004: 50).

Batı düşünce tarihinde insan ve diğer canlı türlerinin ortaya çıkışıyla ilgili evrimsel izah denemeleri Darwin'den çok önce başlamıştır. Ancak hiçbiri sistematik bir izah getirememiş ve yeterince karşılık bulamamıştır. Darwin bu manada kendisinden önceki düşünürlerden farklılaşmakta, insan dâhil bütün canlı türlerinin kökeni ve ortaya çıkışıyla ilgili Tanrıyı merkeze almadan açıklama yapmaktadır. Biyolojik bir açıklamanın ötesinde yeni bir hayat perspektifi sunan Darwin, literatürdeki tanımlamanın aksine sosyal Darwinizmin en önemli teorisyenidir. Hayatı bir savaş ve mücadele alanı olarak tanımlayan Darwin, hayatın içinde doğal/tabii bir seçilimin/seleksiyonun olduğunu, en güçlü/uygun olanların hayatlarına devam ettiğini, savaşı kaybedenlerin ise yok olup gittiğini öne sürmüştür. Canlılar arasında hiyerarşik bir yapının olduğunu öne süren Darwin, bu hiyerarşiyi insan ırklarına da uyarlamıştır.

Darwin'in "insan"ın ontolojik yapısını tanımlarken Tanrı'yı devre dışı bırakması, içtimai kavramların da yeniden tanımlanması sorununu gündeme getirmiştir. Biyolojiyi merkeze alan, Malthus'un *nüfus teorisinden*, Spencer'ın *en iyinin hayatta kalması* fikrinden etkilenen Darwin, insanın, diğer bütün canlı türlerinde olduğunu iddia ettiği gibi, ortak bir atadan *doğal seleksiyon* ile evrildiğini öne sürmüştür. Darwin türlerin kendi içindeki ve türler arası mücadele sonucu *doğal seleksiyon* yoluyla evrilerek meydana geldiğini iddia etmiştir. Hayatın bir bütün olarak savaş ve mücadele alanı olduğunu düşünen Darwin, daha güçlü ve şartlara uygun olanların yaşamlarını devam ettirdiğine, güçsüz ve uyumsuz olanların ise yok olup gittiğine inanmaktadır. Bu yaklaşım sadece fen bilimleriyle sınırlı kalmamış, özellikle on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından yirminci yüzyılın ilk yarısının sonuna kadar sosyal bilimleri de etkilemiştir. Literatürde biyolojik evrim teorisinin sosyal bilimlere yansımaları olarak isimlendirilen sosyal Darwinizm, pek çok sosyal bilimci tarafından farklı ilim sahalarına uyarlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca yirminci yüzyılın ilk yarısındaki devlet adamlarının

bir kısmı da sosyal Darwinist fikirleri kendi ülkelerinde uygulamaya çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği vahşet ve Hitler'in öjeni politikaları nedeniyle sosyal Darwinizm görece mevzi kaybetmiş gibi görünse de günümüzde hala bilimsellik/bilimcilik üst başlığı altında varlığını devam ettirdiğini söylemek gerekmektedir.

Türkiye'de yeni kurulan Cumhuriyet 20. yüzyılın ilk yarısında kendini aramakta, ancak "eski" olan ile bağını koparma arzusunu da içinde taşımıştır. Genç Cumhuriyet ve aydınları hem Birinci Dünya Savaşı'nda hem de Kurtuluş Savaşı'nda mücadele verilen Batı'yı daha sonra "yeni" olanın inşa edilmesi için örnek almıştır. Bu dönem Batı'da yoğun bir şekilde bilimsellik adı altında evrim ve sosyal Darwinizm içtimai alanın inşa edilmesinde mihenk taşı olarak kullanılmıştır. Son dönem Osmanlı aydınlarının da bu düşüncelerden etkilendiği, genç cumhuriyetin de ilmi mirasını buradan tevarüs ettiği düşünülürse, Tek Parti Dönemi aydınlarının mecburi istikametinin evrim ve sosyal Darwinizm olması anlaşılır bir durumdur.

Tek Parti Döneminde edebi alanda yaptığı çalışmalarıyla tanınan Cemil Sena'nın çalışmaları incelendiğinde sosyal Darwinist tarafının ön plana çıktığı görülmektedir. Mevcut literatürde Cemil Sena üzerine üç adet yüksek lisans ve bir adet de doktora tezi bulunmaktadır². Bu çalışmaların hiçbiri Cemil Sena'nın sosyal Darwinist yönüne değinmemektedir. Ancak Cemil Sena pek çok çalışmasında hayatı anlamlandırmada ve onun inşa edilmesinde sosyal Darwinizmi düşüncesinin merkezine koymaktadır. İlgili çalışmaları yapan kişilerin Cemil Sena'da sosyal Darwinist etkinin oldukça yoğun olmasına rağmen hiç değinmemiş olmamalarını hem ilgili yaklaşıma dair literatür eksikliği hem de Cemil Sena'nın başka özelliklerine yönelmiş olmaları karine olarak gösterilebilir.

Sosyal Darwinizm'in dünyanın pek çok ülkesinde etkisini yoğun bir şekilde gösterdiği yirminci yüzyılın başlarında Türkiye Cumhuriyeti kurulma aşamasına girmiş ve dönemin aydınları da bu yaklaşımdan oldukça fazla etkilenmiştir. Tek Parti Döneminin devlet desteğiyle çıkan mecmualarından olan Varlık ve yazarları dönemin fikri yapısını inşa etme iddiasını taşımaktadır. Varlık'ın ilk sayılarından itibaren sürekli yazılar yazan Cemil Sena (Ongun) "Fikir Kırıntıları" başlıklı, toplamda otuz sekiz makaleyi bulan bir yazı dizisi kaleme almıştır. Başlangıcı 1 Eylül 1933'deki dördüncü sayıya tekabül eden bu yazı dizisi, yetmiş ikinci sayı olan 1 Teşrinievvel (Ekim) 1936'da sona ermiştir. Bu yazı dizisi yüksek oranda sosyal Darwinizmin dünya görüşünü yansıtmaktadır. İçtimai hayatın pek çok alanını ve kavramını "eski"den koparıp, "yeni"den inşa etme iddiasında olan Cemil Sena, dönemin bilimci dili olan sosyal Darwinizmi mihenk taşı olarak

² Kamil Parın (2015), "Cemil Sena Ongun'un Milli Mecmua'daki Sanat Ve Edebiyat Yazıları", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Ayşe Ağcaoğlu (2012), "Cemil Sena'nın Türkçe'nin Öğretimi Üzerine Yaptığı Çalışmalarının Değerlendirilmesi", **Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Tuncay Öztürk (2011), "Cemil Sena'nın Estetik Ve Sanat Anlayışı", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi; Şükrü Topuz (2004), "Felsefeci Olarak Cemil Sena Ve Türk Düşüncesindeki Yeri", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

kullanmaktadır. "Fikir Kırıntıları"nda "yanlış", bu düşünceye uymayanlar iken; bu düşünce ile uyumlu paradigmalara sahip olan yaklaşımlar ise "doğru" olarak kabul görmüştür. Çeşitli makalelerinde bu durumu açıkça ifade eden Cemil Sena, sosyal Darwinizm kavramını da doğrudan kullanmaktan çekinmemiştir.

Bu çalışma içerisinde öncelikle Darwin'in biyolojik ve sosyal evrim fikirlerine, literatürdeki sosyal Darwinizm kavramına ve dünyadaki karşılıklarına değinilecektir. Daha sonra Osmanlı'nın son döneminden erken cumhuriyetin ilk zamanlarında bu düşüncesinin etkisiyle beraber Cemil Sena Ongun'un "Fikir Kırıntıları" yazı dizisi aynı dönem Varlık'taki diğer yazılarıyla şerh edilerek sosyal Darwinizm'den ne şekilde etkilendiği ifade edilmeye çalışılacaktır.

1. DARWİNİZM: İNSANIN BİYOLOJİSİNDEN BİYOLOJİNİN İNSANINA

Charles Robert Darwin isimli bir doğa bilimci 1831 yılında HMS Beagle adlı bir araştırma gemisiyle Galapagos adalarına yaptığı seyahatindeki gözlemlerini 1859'da yayınladığı *On the Origin of Species* (Türlerin Kökeni) isimli eserinde anlatmıştır. Bu eser bilim camiasında oldukça fazla yankı uyandırmıştır. Darwin bu eserinde *laissez faire* ekonomik düzenini ve Malthus'un nüfus teorisini bitki-hayvan dünyasına uyarlamıştır. Darwin daha sonra 1871 yılında, evrim teorisini insana uyarladığı *The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex* (İnsanın Türeyişi ve Cinse Göre Seçilim) adlı eserini yazmıştır. Bu eser Türkçeye *İnsanın Türeyişi* olarak çevrilmiştir (Doğan, 2012: 41).

Darwin *Türlerin Kökeni* adlı eserinde biyolojik evrimi, "hiç durmadan çalışan bir güç" olarak ifade ettiği "doğal seleksiyon"u merkeze alarak açıklamıştır (Darwin, 1976: 86-87). Malthus'un kaynakların aritmetik olarak artarken, nüfusun geometrik olarak arttığını (Malthus, 1966: 14) ileri sürdüğü teorisinden etkilenen Darwin hem *Türlerin Kökeni* hem de *İnsanın Türeyişi* adlı eserlerinde, bu durumun yaşam mücadelesine, bu mücadelenin de doğal seleksiyona neden olduğunu iddia etmiştir (Darwin, 1975: 87; Darwin, 1976: 25, 88).

Darwin, insan ve canlı türlerinin ontolojik gerçekliğini yeniden icat etmeye çalıştığı iki eserinde teolojik yaratımı yadsılamakta, bütün yaşamın evrim sonucunda meydana geldiğini, canlıların hayat mücadelesi ile varlıklarını devam ettirdiklerini ileri sürmüştür (Darwin, 1976: 66, 80-81; Darwin, 1975: 132). Darwin *İnsanın Türeyişi* adlı eserini neden yazdığına dair üç amaçtan söz etmektedir. Darwin'in birinci amacı, bütün canlı türleri gibi insanın da kendinden önce yaşamış bir alt türden türediğini ispatlamaktır. Darwin'in ikinci amacı, insanın evrimsel yaşam yolunu ve yöntemlerini ortaya çıkarmak; üçüncü olarak ise, insan ırkları arasındaki hiyerarşik ve diğer farkları incelemektir (Darwin, 1975: 8).

Darwin kendisinden sonra öjenizmin kurucusu olacak olan kuzeni Francis Galton'un fikirlerine kaynaklık edecek pek çok argümanı ortaya atmaktadır. Darwin "doğuştan-aptallar" olarak nitelediği ve aşağı hayvanlara benzediğini iddia ettiği zihinsel özürlü insanların durumu, yiyeceği her

lokmayı ağzına atmadan önce dikkatle koklamasını, iğrenç alışkanlıklarının olmasını, utanma duygularının olmamasını ve vücutlarının oldukça kıllı olmasını örnek göstererek evrimsel olarak geriye (bir önceki hayvan türüne) ket vurması olarak izah etmektedir (Darwin, 1975: 53). Ayrıca Darwin bu insanların tam olarak konuşma becerisine sahip olmamalarını, bir şeye odaklanamamalarını, yabani hayvanlar gibi kuvvetli olmalarını, hiç durmadan hoplayıp zıplamalarını, merdivenleri çoğu zaman dört ayak üzerinde çıkmalarını, ağaçların ve çeşitli nesnelere tepesine tırmanmaya aşırı düşkünlüklerini de bu durum için delil olarak göstermektedir (Darwin, 1975: 52).

İnsan neslini yabanıl ve medeni olarak ikiye ayıran Darwin bu konuda şu şekilde bir çıkarsama yapmaktadır (Darwin, 1975: 184):

Yabanıl insanların vücutça ve kafaca zayıf olanları elenir; ve sağ kalanlar, çoğunlukla, gerçekten sağlıklı kimselerdir. Öte yandan biz uygar insanlar, elenme sürecini engellemek için elimizden geleni yaparız; geri zekâlılar, sakatlar ve hastalar için bakımevleri kurarız; yoksulları koruma yasaları çıkarırız; tıp uzmanlarımız, her hastayı yaşatmak için en son ana kadar bütün ustalıklarını gösterirler. Böylece uygarlaşmış toplumların zayıf bireyleri kendi soylarını sürdürmektedir. Evcil hayvan yetiştiriciliği yapmış hiç kimse, bunun insan ırkına büyük zararı dokunacağından şüphe etmez.

Yabanıl, yani “medeni Batı” insanına benzemeyen, onun dışında kalan vücutça ve kafaca zayıf olanların hayat mücadelesinde eleneceğini ileri süren Darwin, sağ kalacakların ve neslini devam ettireceklerin çoğunlukla, gerçekten sağlıklı kimseler olacağını iddia etmektedir. Darwin, uygar insanların, elenme sürecini engellemek için ellerinden geleni yapmalarından şikâyet etmektedir. Medeni dünyanın geri zekâlılar, sakatlar ve hastalar için bakımevleri kurmasını; yoksulları korumak için yasalar çıkarmasını; tıp uzmanlarının, her hastayı yaşatmak için en son ana kadar bütün ustalıklarını kullanmalarını eleştirmektedir. Böylece uygarlaşmış toplumların içinde zayıf bireylerin kendi soylarını sürdürmekte olduğunu düşünen Darwin, “lakin evcil hayvan yetiştiriciliği yapmış bir kimse dahi, bu durumun insan ırkına büyük zararı dokunacağından şüphe etmez”, diyerek sosyal güvenlik politikalarını eleştirmektedir.

Darwin teorisini inşa ederken Herbert Spencer’den etkilendiğini açıkça ifade etmektedir (Darwin, 1975: 49). Sosyal güvenlik politikalarına dair en kapsamlı eleştiriyi de Spencer yapmıştır. Darwin ve Spencer’den etkilenen Gustave Le Bon da sosyal güvenlik politikalarına hayat mücadelesini ve doğal seleksiyonu engellediği gerekçesiyle karşı çıkmaktadır (Le Bon, 2001: 208). Bu bağlamda Darwinizm insanın biyolojisi üzerinden bir teori açıklamanın ötesinde biyoloji olarak kabul edilen ve “bilimsel hakikat” olarak görülen yaklaşıma insanı adapte etmek istemektedir. İnsanı biyolojik olarak tanımlayıp, ona göre bir paradigma geliştirilmemekte, biyoloji diye bir “hakikat” icat edilip insanın da bu duruma tâbi olması beklenmektedir.

Darwin bilim camiasında biyolog olarak bilinmektedir. Ancak Darwin’in bilim çerçevesine Tanrı’nın varlığı meselesi de girmektedir. Darwin biyolog olarak Tanrı konusunda şöyle düşünmektedir (Darwin, 1975: 130):

Her şeye gücü yeten bir tanrının varlığına olan yüceltici inanca insanın ta başlangıçta erıştırildiğini gösteren hiç bir kanıt yoktur. Tersine, öyle gelip geçici gezginlerden değil, yabancı insanlar arasında uzun süre kalmış kimselerden sağlanan ayrıntılı kanıtlar, bir ya da birden çok tanrı üzerine hiç bir düşüncesi olmayan, dillerinde böyle bir düşünceyi anlatmak için hiç bir sözcük bulunmayan sayısız ırkların yaşamış ve yaşamakta olduğunu göstermektedir. Sorun, evrenin bir yaratıcısı ve yöneticisi olup olmadığı sorunundan, o yüksek sorundan elbette tümü ile başkadır; bu güne kadar gelip geçmiş en yüksek zekâlardan kimisi, bu soruya olumlu yanıt vermiştir. Bununla birlikte, "din" teriminden, görünmeyen ya da ruhsal araçlara (spiritual agency) inancı anlarsak, durum bambaşka olur; çünkü bu inanç en az uygarlaşmış ırklarda evrensel görünmektedir. Bu inancın nasıl doğduğunu açıklamak da güç değildir. Hayalgücü, şaşma, merak gibi önemli yetiler, biraz sağduyu ile birlikte, kısmen gelişir gelişmez, insan, çevresinde ne olup bittiğini elbette anlamak ister ve kendi öz varlığı üzerinde belli belirsiz kurguda (speculation) bulunur.

Darwin teorisiyle Tanrıyı canlıların ortaya çıkmasında devre dışı bırakmanın ötesinde Tanrı fikrini de eleştirmektedir. Darwin Tanrı'nın varlığını insan aklının "hayal gücüne", "şaşma" ve "merak yetisine" bağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle Darwin, Tanrı'nın insanı yaratmadığını, insanın akli ile Tanrıyı yarattığını iddia etmektedir. Atila Doğan biyolog Darwin'in bu ve benzeri fikirleri Batı'da materyalizmin etki alanını genişletmesine imkân sağlamış olduğunu, özellikle Almanya'da Büchner, Vogt ve Moleschott gibi düşünürler tarafından Darwinizm ile materyalizmin birbirlerini güçlendirdiği ifade etmektedir. Çünkü Darwinizm'in materyalist felsefenin geniş kitlelere yayılmasını sağlayan seküler düşünceyi, ülkeler arası farklılık göstererek, güçlendirdiği görülmektedir. Sanayileşme ve ticaretin de en fazla geliştiği döneme denk gelen yaşam mücadelesi fikri, doğal seleksiyon fikrini hâlihazırda sanayileşmiş Batı ülkelerinin mevcut durumu ile de örtüşmektedir (Doğan, 2012: 43-44).

1.1. Sosyal Darwinizm: Biyolojinin İctimai Alana Tahakkümü

Darwin'in canlıların biyolojik yapısını örnek göstererek bütün canlı yaşamını bu yaklaşım ile tanımlaması sosyal bilimlere de etkilemekte ve Oscar Schmidth tarafından ilk defa 1879 yılında *Popüler Bilim* dergisinde sosyal Darwinizm kavramı kullanılmaktadır (Küçükali, 2019: 50). Schmidth tarafından bu kavram ilk kez kullanılmasına rağmen kavramın popüler hale gelmesi 20. yüzyılın ilk yarısının sonlarını bulmuştur. Sosyal Darwinizmin yaygın kullanılmaya başlanması Richard Hofstadter (1916-1970)'in 1944 yılında yayınlanan *Social Darwinism in American Thought* (Amerikan Düşüncesinde Sosyal Darwinizm) adlı eseriyle olmuştur. Sosyal Darwinist yaklaşımlar özellikle öjenizm üzerinden yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren faşizmi meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Hofstadter, sosyal Darwinizmi "yaşamak için mücadele" ve "en iyinin/uygun olanın hayatta kalması" düşüncelerinin ictimai alana uyarlanması olarak tanımlamaktadır. Hofstadter burada Darwin'in biyolojik evrim teorisi ile sosyal Darwinizm arasında ayırım yapmaktadır. Darwin'in eserlerindeki ictimai alana dair söylemlerini göz ardı etmektedir. Aynı zamanda Hofstadter, sosyal Darwinizmin *laissez faire* anlayışını tabiat kanunu olarak sunduğunu ve aynı zamanda ırkçı ve emperyalist politikaları desteklemek amacıyla kullanıldığını da belirtmektedir (Hofstadter, 1955: 6). Bu duruma örnek olarak da Hofstadter, *laissez faire* yaklaşımının etkisiyle İngiltere ve Amerika'da ırkçılığı, Kara Avrupası'nda ise emperyalizmi örnek olarak vermektedir (Hofstadter, 1962: 53-55). Hofstadter,

Darwin'in görüşleriyle sosyal Darwinizmi birbirinden ayırmakta, Batı'daki ırkçı ve emperyalist politikaların nedeni olarak Darwin'i değil, sosyal Darwinizmi müsebbip olarak göstermektedir.

Sosyal Darwinizm'in tek ve yekpare bir tanımının literatürde mevcut olmadığını ifade etmek gerekmektedir. Pek çok düşünür bu kavramın farklı özelliklerini ölçü alarak farklı açılardan yaklaşmaktadır. Bu duruma rağmen sosyal Darwinizmin genel geçer bir tanım yapmaya çalışanlar da yok değildir. Sosyal Darwinizm'e yek pare bir tanım yapmaya çalışan Greta Jones bu kavramı, siyaset, biyoloji, felsefe ve sosyal bilimlerin birbiri içine geçmiş ilişkiler yumağı olarak ifade etmektedir (Jones, 1980: ix). Jones 19. yüzyılın "bilimsel" yaklaşımlarının sosyal bilimleri etkisi altına aldığını, Darwin yaşamamış olsa bile, bugün Darwinizm başlığı altında zikredilen fikirlerin büyük çoğunluğunun, muhteva bağlamında yaşamaya devam edeceğini öne sürmektedir (Jones, 1980: 4). Aynı zamanda Jones, Darwinizmin toplumsal hayatta geçerli olan kuralları yıkarak, her alanda düşüncenin sekülerleşmesini sağladığını belirtmektedir (Jones, 1980: 8-9).

Sosyal Darwinizm üzerine çalışan M. Geoffrey Hodgson bu kavramı Darwin'in biyolojik evrim teorisinin içtimai alana uyarlanması olarak ifade etmektedir. Bu yaklaşımı savunanlara göre Darwin biyoloji ilmine dayanan "bilimsel" bir çalışma yapmıştır. Hal böyle iken dönemin otoriter devlet adamlarının art niyetli tutumu ya da sosyal bilimcilerin bu konudaki yetersizlikleri nedeniyle Darwin'in teorisi içtimai alana yanlış aksettirilmiştir (Hodgson, 2004: 448).

Sosyal Darwinizm sadece ilmi camiada tartışılmakla aklamamış, aynı zamanda devlet adamlarının fikirlerine de sirayet etmektedir. Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sırasında Almanya Şansölyesi olan Theobald von Bethmann Hollweg (1856 - 1921) sosyal Darwinizm düşüncesinin etkisiyle Almanya'nın ya yükseleceğini ya da düşeceğini beyan etmekte ve doğal seçilimin olduğu dünyada sanayi, nüfus ve ticaret gibi alanlarda Almanya'nın gösterdiği başarılar sayesinde en uygun olarak hayatta kalacağını düşünmektedir (Herwig, 2003: 164).

Sosyal Darwinist pek çok düşünür bu yaklaşımı insanın bir özelliği olmanın ötesinde insanın biyolojik kaderi olarak sunmaktadır. Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde Amerikan popüler biliminin, insan ve hayvan türü arasında kaba benzetmeler yaptığı görülmektedir. İnsanlar biyolojik iplerle sarsılan kuklalar olarak tasvir edilmekte, şiddet evrimsel bir gereklilik olarak kabul edilmektedir (Crook, 1994: 137). Çünkü insan, bu görüşe göre, fizyolojik/biyolojik yapısı gereği, ilkel bir savaşçı olmak için programlanmakta, adrenalin, tiroiyodin, glikojen gibi beyinde salgılanan kimyasallar, vücut ısı, solunum ve kalp atışı yoğunluğu ile harekete geçmekte, hayvanlar gibi saldırganlık belirtileri göstermektedir (Crook, 1994: 139). Amerikalı psikolog Henry Rutgers Marshall (1852-1927) 1916 yılında yazdığı *War and the Ideal of Peace* (Savaş ve Barış İdeali) adlı eserinde insanın hayvanlarla benzer özelliklerini analiz etmekte ve insanı "savaşan bir hayvan" olarak tanımlamaktadır (Marshall, 1916: 95).

Biyolojik ve fizyolojik insan tanımı bu dönemde Amerikan toplumunda o kadar yaygındır ki, bu durumun meydana getirdiği ırkçı yaklaşımların da kanunlarda karşılık bulduğu görülmektedir. İlk olarak Nevada eyaletinde 1861 yılında yasalaşan *Anti-Miscegenation Laws* (İrklar Arası Evlilik Yasağı Kanunu) bu durum için en önemli örneklerdendir. Çünkü bu kanunun zamanla Amerika Birleşik Devletleri'nin 14 eyaletine yayıldığı bilinmektedir. Özellikle Asya kökenli insanlarla beyaz ırkın evliliğini yasaklayan bu kanun, farklı eyaletlerde çeşitli farklılıklar gösterse de beyaz ırkın korunmasına yönelik çıkarılmıştır (Sohoni, 2007: 587). Bu kanuna uymayanlar hakkında farklı eyaletlerde çeşitli cezalar uygulanmaktadır. Örneğin, Alabama eyaletinde beyaz ırktan birisi siyah ırktan birisiyle evlendiğinde 2 ile 7 yıl arasında değişen hapis cezasına çarptırılmakta; Florida eyaletinde 1000 Amerikan doları para cezası uygulanmaktadır (Barnett, 1964: 95). Georgia eyaletinde beyaz ırktan birisi, siyah ırk kökenli herhangi bir bireyle evlendiğinde öngörülen ceza bir ile iki yıl arası hapis cezası iken; North Carolina'da ise dört ay ile on yıl arasında hapis cezası öngörülmektedir (Barnett, 1964: 96).

Amerika'da ırklar arası evlilik yasağı olarak ortaya çıkan sosyal Darwinizm Avrupa'da ise ırk hijyeni, diğer bir ifadeyle öjenizm olarak kendini göstermektedir. Bu yüzden pek çok düşünür öjeni, iki dünya savaşı, Nazizm ve Holokost'un asıl sebebi olarak sosyal Darwinizmi işaret etmektedir (Hodgson, 2004: 428). Batılı bilim insanlarının özellikle 1940'tan sonra, İkinci Dünya Savaşı'nı ve Hitlerin yaptıklarını anlamlandırmak için sosyal Darwinizm'i eleştiren çalışmalar yaptıkları bilinmektedir. Bu çalışmaların faşizm ve "ırkçılık hastalığına", daha önceki savaşları da sosyal Darwinizm üzerinden meşrulaştırma girişimlerine odaklandıkları bilinmektedir (Hodgson, 2004: 445).

İrkçılığı olağanlaştırmak için "bilimsel" meşruiyet olarak kullanılan öjenizm, sosyal Darwinizmin en önemli unsurlarındandır. Öjenizm veya öjeni kavramını modern anlamda ilk kullanan kişi Darwin'in kuzeni olan Francis Galton (1822-1911)'dur. Galton öjenizm yaklaşımıyla yavaş ve doğal olan seçilimi, hızlı ve insan eliyle yapmanın insanlık için daha faydalı olacağını düşünmektedir. Sağlıksız ceninleri ayıklayıp, sağlıklı ceninlerin devamını sağlayarak insan ırkını ıslah etmeye çalışan bir yaklaşıma sahip olan öjenizm, ırkçılığa ve faşizme bilimsel meşruiyet alanı oluşturduğu da söylenmektedir. 19. yüzyılın son yirmi yılında sosyal Darwinistler tarafından yüksek sesle dillendirilen doğal seleksiyon fikri, irksal saflık ve irksal mücadele inancı öjeni hareketinin babası Galton (1892) tarafından yeniden vurgulanmıştır (Dennis, 1995: 246). Galton insanlar arasında yaygın olan doğal eşitlik fikrinden vazgeçilmesini önermektedir. Bu nedenle Galton, Batı toplumunda zengin, üst sınıfa dâhil olan Anglo-saksonların üremesi, alt sınıftan olanlar ve özellikle beyaz olmayanların ise ürememesi fikrini savunmaktadır (Dennis, 1995: 246-247).

Galton'un ırk hijyeni fikrinden etkilenen kişilerden birisi Adolf Hitler'dir. Hitler Almanyası'nda yaşayan çok sayıda serseri, evsiz, fahişe, geçici işçi, asosyal, "alışılmış suçlular" ve eşcinseller toplanmakta ve toplama kamplarına gönderilmektedir. Amaç, toplumda öjenik bir temizlik

yapıp, ırk ıslahını sağlamaktır. Haziran 1933'ten itibaren, muhtemel eşlerden birinin “kalıtsal ruhsal veya fiziksel hastalığı” olduğu durumlarda evlilik kredisi reddedilmektedir. 14 Temmuz 1933 tarihli *Kısırlaştırma Yasası* ise “kalıtımsal olarak hasta” olanların, yani doğuştan zayıf fikirli, şizofrenik, manik depresif, Huntington koresi, kalıtsal körlük veya sağırlıktan muzdarip olanların zorunlu kısırlaştırılmasına izin vermektedir. 24 Kasım 1933'te, “tehlikeli alışılmış suçlu” olanlarla, kronik alkolikler ve ciddi fiziksel eksikliği olanların hadım edilmesi izni verildiği bilinmektedir. Bu yasalara dayanılarak Ocak 1934 ile Eylül 1939 arasında 320.000 kadar Alman zorla kısırlaştırılmıştır (Geary, 2000: 60).

Evrimci ve doğal seleksiyoncu düşüncenin bilimsel, siyasal ve sosyal alanı tahakkümü altına alması insanın düşünce yapısını ve kavramların muhtevasını oldukça fazla değiştirmiştir. Dönemin “bilimsel hakikatleri”, insanlık onurunu ayaklar altına alsa da bu epistemik değişim nedeniyle insanların çoğunun karşı çıkmak şöyle dursun bu düşünceleri ve politikaları destekledikleri bilinmektedir. Bu durumun asıl nedeni sorgulandığında Martin Heidegger'in dil, düşünce ve eylem arasındaki ilişkiye dair verdiği cevap oldukça açıklayıcıdır. Heidegger dil değiştikçe düşüncenin, düşünce değiştikçe de eylemin değişeceğini öngörmektedir. Eylemi değişen bir toplumun anlam dünyası tamamen değişmekte ve başkalaşmaktadır. Varlığın var olabilmesi ve insanın düşüncesini ifade edebilmesi için bir “dil”e, kavramlar dünyasına ihtiyaç duymaktadır. Bu dil, bir milletin alfabeyle örülü yazı dili olabileceği gibi, kendine ait kavramlarının olduğu, bu kavramlar üzerinden düşünce ve medeniyet inşa edilen, varlık ve var olma ile eş değer bir düşünce, anlam bütünü de ihtiva edebilmektedir. Heidegger'in yaklaşımına göre bir insanın ve toplumun düşüncesini değiştirmek için diline müdahale etmek gerekmektedir. Kavramlarla bezeli olan dilin değiştiğinin en belirgin göstergesi de kavramların muhtevasının değişmesidir, çünkü Heidegger'e göre: “dil, varlığın evidir” (Heidegger, 2013: 5). Batı başta olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde bu dönemde yaşanan düşünsel, siyasal ve sosyal kırılmaların cevabını Heidegger'in açıklamalarında aramak yerinde olacaktır. Cemil Sena'nın yazı dizisi incelenirken, bu yaklaşım dikkate alınarak analiz yapılmaya çalışılacaktır.

2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE SOSYAL DARWİNİZM

Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel köklerini tevarüs ettiği son dönem Osmanlı aydınlarına bakıldığında bu insanların yoğun bir şekilde evrim düşüncesinden ve sosyal Darwinizm'den etkilendiklerini söylemek gerekmektedir. İlerleme ve tekâmül ülküsüne sahip son dönem Osmanlı aydınları bu bağlamda Darwinizmi, toplumun gelişmesi bağlamında önemli görmektedir (Doğan, 2012: 241). Osmanlı'da evrimci düşüncenin ilk örneklerinin görüldüğü kişilerden birisi Hüseyinzade Ali'dir. Hüseyinzade Ali'nin 19. yüzyılın sonlarında Rusya'da Darwinci yaklaşımın en etkili olduğu yerlerden birisi olan Petersburg Üniversitesinden İstanbul'a gelerek Askeri Tıbbiye'de fizik ve matematik dersleri vermesi bu düşüncenin Osmanlı entelijansiyası arasında yaygınlık kazanmasında oldukça önemli olmuştur (Habibullayev, 2001: 10). Hüseyinzade Ali'den başka evrimci ve sosyal

Darwinist yaklaşımların Osmanlı'da etkili olmasına neden olan diğer bir şahsiyette Münif Paşa'dır. Osmanlı *Ansiklopedicilik* hareketinin öncülerinden olan Münif Paşa, zamanının ilk sivil bilim kurumu olan *Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye*'nin (Osmanlı Bilim Derneği) de kurucusudur. Münif Paşa jeoloji bilimi sayesinde, insanın ayağının altındaki taş, toprak ve kum gibi maddelerin geçmişin hakikatlerini insanlara açıkladığını ve batıl inançları yıkmakta olduğunu düşünmektedir (Doğan, 2012: 136). Başka bir evrimci Osmanlı düşünürü ise Hoca Tahsin'dir. Hoca Tahsin, Spencer gibi hayatın bütününde bulunan bir tekâmül kanunu olduğunu öne sürmektedir (Doğan, 2012: 136).

Osmanlı'nın son döneminde Aydınlanma fikirlerine bağlılığıyla tanınan Ahmet Midhat Efendi (Ülken, 2005: 123), "İnsan", "Âdem ve Nisnâs (Orangutan)", "Hayvanatın Hissi" gibi makaleleriyle evrimci görüşü savunmakta ve bu yüzden sosyal Darwinizmin Osmanlı'daki ilk temsilcisi olarak kabul edilmektedir (Doğan, 2012: 137). Allah'ın sıfatlarının bilimsel yöntemlerle bulunma çabası ile ilmi yolculuğuna başlayan Dr. Abdullah Cevdet, insanı başta goril ve şempanze gibi hayvanlarla kıyaslayarak kaleme aldığı evrimci görüşleriyle de evrimci bir çizgiye kaydığı görülmektedir (Doğan, 2012: 152). Kendi dönemindeki doğa bilimleri çalışmalarının içtimai alana uyarlandığında elit bir yönetimin meydana geleceğini öne süren Cevdet, doğal seleksiyon olgusunun da bu durumu açıkladığını savunmuştur (Hanioğlu, 1981: 16). Le Bon'un fikirlerinden oldukça fazla etkilenen Dr. Abdullah Cevdet bu minvalde seçkinci ve sosyal Darwinist görüşleriyle tanınmaktadır (Ülken, 2005: 250).

Osmanlı'nın son dönem aydınlarının Cumhuriyetin kuruluşunda etkili olduğu ve dönemin genç aydınlarına bu bilgileri aktardıkları düşünüldüğünde Türkiye Cumhuriyeti'nin de bu düşünce üzerine inşa olduğunu söylemek gerekmektedir. Batı'da olduğu gibi evrim teorisi, sosyal Darwinizm ve materyalizm genç Cumhuriyette de tartışılmakta, dergi ve kitaplar bu yaklaşımları konu edinmekte, kongreler dönemin bilimci dilini merkeze almakta ve bu bağlamda kısmen yasal düzenlemeler yapılmaya çalışılmaktadır. Tek Parti Döneminde ilk sosyal Darwinist metinlerden birisi 1923 yılında Mustafa Rahmi Balaban'ın *İslâh-ı Irk* isimli çalışmasıdır (Kalaycıoğulları ve Akgündüz, 2019: 93). 1928 yılında Sabiha Zekeriya, Resimli Ay Dergisinde "Çocuk Yapmak Kanunen Men Edilebilir mi?" isimli başlıklı bir makale kaleme almakta ve bu makalede öjenik argümanlarla, kimin çocuk yapmayacağını devlet tarafından belirlenmesini, "irsî bozukluğu" olanların üremesinin yasaklanmasını önermektedir (Toprak, 2012: 65-66). 1938 yılında çıkarılan *Beden Terbiyesi Kanunu* ile öjenizm kamusal alanda da ciddi olarak dillendirilmekte, kanunun çıkarılma sürecinde dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya amaçlarının fiziki olarak da yeni bir toplum inşa etmek olduğunu beyan etmektedir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1938: 487). 1939 yılında dönemin sosyal Darwinist bilimci dilinin inşa edilmesinde öncülerden olan ve Ankara Üniversitesinin ilk rektörlüğünü yapmış Şevket Aziz Kansu, *Ülkü Dergisinde* "Öjenik Problemleri" isimli makale kaleme almıştır. Sosyal Darwinizmin en önemli argümanlarından olan öjenizm Kansu tarafından bu makalede hararetle savunulmaktadır

(Kansu, 1939: 440-448). Yukarıda kısaca değinilen çalışmalar da göstermektedir ki sosyal Darwinizm Tek Parti Dönemi aydınları üzerinde etkili olmuştur.

Ayrıca Tek Parti Dönemi ders kitaplarında evrimci yaklaşım ve sosyal Darwinizm kendisine geniş bir yer bulmakta, hayatın materyalist, insanın ise biyolojik evrim sonucunda ortaya çıktığı fikirleri savunulmaktadır (Türk Tarihinin Ana Hatları, 1930: 9-10; Ortamektep İçin Tarih I, 1933: 1-2). Yine bu ders kitaplarında Tanrı ve din mefhumunun insan aklının bir ürünü/icadı olduğu öne sürülmektedir (Türk Tarihinin Ana Hatları, 1930: 41; Ortamektep İçin Tarih I, 1933: 23). Maarif Vekâleti Milli Talim ve Terbiye Dairesi'nin 1930 yılındaki kararıyla 1931 yılında *Büyük Adamlar Serisi*'nin 9 nolu kitabı *Darwin* başlığıyla yayınlanmaktadır. Kitapta Darwin, büyük tabiat âlimi, Darwinizm ise tabiat kanunlarının izahı olarak anlatılmaktadır (Galip Ata, 1931: 34-35). Dönemin biyoloji ders kitaplarında “Türk Irkı Antropolojisi” başlığı altında Türk ırkının evrimsel süreç sonunda şekillendiği de iddia edilmektedir (Biyoloji II, 1938: 165).

Biyolojik ve sosyal evrim teorisinin hâkim olduğu Birinci ve İkinci Türk Tarih Kongreleri de oldukça önemlidir. Birinci Türk Tarih Kongresinde Kansu, insanın fizyolojik evrimsel süreçten geçtiğini iddia ederken (Kansu, 1932: 271); Halil Nimetullah Bey, Kansu'nun antropolojik evrim yaklaşımını sosyal Darwinizm'e taşımakta ve ferdin toplumsallaşmasını bu yaklaşıma göre açıklamaktadır (Halil Nimetullah Bey: 1932: 327). “Tekâmül Kanunu (Evolution)” başlığıyla sunum yapan Sadri Maksudi Arsal, Laplace'in bilginin kaynağı olması bağlamında Tanrıyı dışlamasını övmekte, Lamarck, Spencer ve Darwin'in fikirlerinin “bilimsel” birer hakikat olduğunu ve bu fikirlerin herkes tarafından kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır (Arsal, 1932: 351-352). Arsal'ın övgüyle bahsettiği Pierre-Simon Laplace beş ciltlik *Gök Mekaniği* adlı eserini Napolyon'a sunulup, kendisine Tanrı'nın bu eserde neden olmadığı sorulduğunda, “Böyle bir hipoteze gerek duymadım” cevabını vererek Tanrıyı bilginin kaynakları arasından doğrudan dışlayan düşünür olarak bilinmektedir (Unat, 2020: 10). Yine aynı şekilde Yusuf Akçura, Hz. Âdem ve Hz. Nuh üzerinden insanın ortaya çıkışını açıklamanın yanlış olduğunu, “tarihî usullerin tekâmülü” ile dönemin “bilimsel” paradigmasını savunmaktadır (Akçura, 1932: 585). İkinci Türk Tarih Kongresinde de Sadi Irmak, evrimci yaklaşımı bir başka boyuta taşımakta ve “Türk Irkının Biyolojisine Dair Araştırmalar Kan Grupları ve Parmak İzleri” isimli sunumuyla öjenik bir açıklama yapmaktadır. Anadolu'da 400 insan üzerinde kan testleri yaptığından söz eden Irmak (1937: 842), ırk olgusunun biyolojik ve psikolojik bir vahdet olduğunu savunmaktadır (Irmak, 1937: 841). Sadi Irmak'ın izinden giden Nureddin Onur da “Kan Grupları Bakımından Türk Irkının Menşei Hakkında Bir Etüd” başlıklı sunumuyla evrim sayesinde insan ırkları arasında ayırım yapılabileceğini ve bu durumun da tabii/doğa kanunlarını ispat ettiğini savunmaktadır (Onur, 1937: 845-848). Ali Fuat Başgil “Türk Milliyetçiliği Doğuşu - Manası - Gayesi ve Vasıfları” başlıklı bir sunumunda milliyetçiliği, münhasıran Türk milliyetçiliğini evrimci paradigmaya dayandırarak açıklamaktadır (Başgil, 1937: 985).

Tek Parti Döneminde evrim teorisi ve sosyal Darwinizm dönemin düşünce dünyasını ve düşünürlerini oldukça fazla etkilediği açıktır. Ders kitaplarından, düşünce dergilerine, kongrelerden kanun metinlere kadar pek çok alan evrim teorisinden ve sosyal Darwinizm'den etkilenmiştir. Bu bağlamda sosyal Darwinizmin dönemin aydınlarından Cemil Sena'nın yaklaşık üç yıl boyunca 38 makale ile kaleme aldığı "Fikir Kırıntıları" isimli yazı dizisindeki etkisinin anlaşılması literatüre katkı sağlaması nazarıyla incelemeye değerdir.

2.1. Sosyal Darwinizmin "Fikir Kırıntıları" Olarak Varlık'taki Yansımaları

20 Mayıs 1894'te Konya'ya bağlı Seydişehir kasabasında doğan Cemil Sena (Ogun), Kilis Rüşdiyesini tamamladıktan sonra, İstanbul Sultanisi'nde öğrenimini sürdürmüştür. İstanbul Sultanisi'ndeki eğitimini yarım bırakan Cemil Sena, Dârülmualimîn-i Âliye (Yüksek Öğretmen Okulu)'nin felsefe bölümüne yerleşmiştir. Buradaki eğitimini tamamlayan Cemil Sena, Niğde, Ankara, Amasya, Sivas ve Samsun lise öğretmen okullarında felsefe dersleri vermiştir. Anadolu'da geçirdiği bu sürecin sonunda İstanbul'a dönen Cemil Sena, Halıcıoğlu, Kuleli ve Maltepe Askerî Liseleri; İstanbul Erkek Lisesi, Galatasaray, İstanbul Kız, Çamlıca, Vefa, Haydarpaşa Liseleri; Darüşşafaka ve Özel Boğaziçi Liselerinde felsefe öğretmenliği yapmıştır. Cemil Sena bir dönem de Ankara'da Maarif Vekâleti'nde Hars Mümeyyizliği görevinde bulunmuştur. 1925 yılında gittiği Paris Sorbonne Üniversitesi'nde felsefe öğrenimi almıştır. Cemil Sena Paris dönüşünde Varlık mecmuası başta olmak üzere çeşitli dergilerde yazarlık ve farklı okullarda felsefe öğretmenliği yapmıştır. Cemil Sena, 15 Nisan 1981 yılında hayatını kaybetmiştir. Cemil Sena, dört ciltlik *Filozoflar Ansiklopedisi*, *Büyük Adam Olmak*, *Saadet Yolları*, *Allah Fikrinin Tekâmülü* başta olmak üzere pek çok eser kaleme almıştır. (Cemil Sena, 1976: 592; Öztürk, 2011: 34-40).

Öncelikle ifade etmek gerekir ki Cemil Sena, "Fikir Kırıntıları" isimli yazı dizisini başlattığında *Soyadı Kanunu* henüz çıkmadığı için makalelerinde soyadı kullanılmamıştır. Bu çalışmada ilgili durum dikkate alınarak bütün alıntılarda yazarın ismi kullanılmaktadır. Cemil Sena'nın ilk olarak Varlık mecmuasının dördüncü sayısı olan 1 Eylül 1933 yılında yayınlanan makalesi ile başlayan ve yetmiş ikinci sayı olan 1 Temmuz 1936 yılında sona eren yazı dizinde aynı isimli toplam 38 makale yayınlamıştır. Cemil Sena içerik olarak sosyal Darwinizm argümanlarını kullanmasının yanında bu yazı dizisinin dışında yazdığı bir makalesinde de ilgili kavramı doğrudan kullanmaktadır (Cemil Sena, 1940a: 307):

Sosyal Darwinizm'e dayanan ferdiyetçi filozoflar, nihayet sosyetenin tesirini inkâr edecek kadar ileri giderken, milletleri harekete getiren manivelanın üstün insanlar elinde olduğunu iddiadan çekinmiyorlar. Bu zihniyeti benimseyen devlet adamları da az değildir.

Hatta Cemil Sena sosyal Darwinizmi savunduğunu, "Biz ahlâkı ve onun dayandığı adaleti, böyle anladığımız için harbi daima gayri meşru görmek istemiyoruz. Ve Darwinisme sociale'e kıymet veriyoruz" diyerek açıkça ifade etmektedir (Cemil Sena, 1941a: 73).

Cemil Sena'nın bu yazı dizisi incelenirken kavramlar bağlamında incelemeye tabi tutulacaktır. Heidegger'in dil, düşünce ve eylem arasında kurduğu ilişkinin, erken Cumhuriyet'in kurucu kodlarıyla günümüz içtimai yaşam arasındaki bağlantıyı çözümlmek için Cemil Sena'nın yazıları kronolojik olarak değil; insan, Tanrı, din, hayat ve ahlâk kavramları üzerinden anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu sayede hem Cemil Sena hem de dönemin kavram tasavvurları da bu yazı dizisi bağlamında kavramların muhtevasının dönüşümü üzerinden incelemeye tabi tutulmuş olacaktır.

2.1.1. İnsan: Doyumsuz Bir Savaşçı

İnsanın neden ve nasıl var olduğu sorularının cevabı içtimai yaşamın şubelerinin neden ve nasıl inşa edileceği cevaplarını da içinde barındırmaktadır. Bu konu üzerine düşünen Cemil Sena, dönemin evrimci ve sosyal Darwinist dilini kendisi için tercih etmektedir. Hayatın bütün şubelerinde doğal seleksiyonun işlediğini düşünen Cemil Sena, eğer bu durum söz konusu olmasaydı dünyanın aptallarla dolacağını Darwin, Malthus, Spencer ve Le Bon'un verdiği örneklere benzer şekilde izah etmektedir (1934a: 42):

Bir karpuz çekirdeğinden birkaç yüz karpuz çıkar. Bunların içinde binlerce çekirdek saklanır. Nebat ve hayvan gibi her canlı olan şey, daima çoğalmak ve daima kendini hâkim kılmak için farkında olarak ve olmayarak didinmektedir. Eğer tabiat, hayvan ve nebatı, birbirine yedirmeye müsaade etmeseydi, bizzat onları mahvetmeseydi, belki yeryüzünde toprak ve su kalmayacak, arzımız karpuz ve kedi gibi milyarlarca nebat ve hayvan cinsleriyle dolarak çürümüş ve pıhtılaşmış olacaktı. Bereket versin ki tabiat, insanın kaderi de hayvan ve nebatinkine benziyor. Yoksa dünyamız sayısız aptallarla, memnun olup olmadığını bilmeyen tükenmez insan sürüleriyle ekşiyecek ve kokacaktı.

Cemil Sena bu açıklamasıyla Spencer gibi hayatın içinde doğal seleksiyona dayanan evrim kanunu olduğunu iddia etmektedir. Hayatta olduğunu iddia ettiği doğal seleksiyona dayanan evrim kanununu Cemil Sena bitkiler, hayvanlar ve insanlar için mutlak bir gerçeklik olarak sunmaktadır. Ayrıca Cemil Sena'nın bu açıklaması doğal seleksiyonun ırkı ıslah ettiği ve hayat mücadelesini kaybeden güçsüzlerin yok olup gittiği düşüncesini de ihtiva etmektedir.

İnsanın hayatta efendi veya köle olmak dikotomisiyle karşı karşıya olduğunu ileri süren Cemil Sena, insanın hayat mücadelesinde kurallara uyan değil, kurallar koyan varlık olması gerektiğini savunmaktadır. İnsanı “düşünen madde” olarak tanımlayan Cemil Sena için din ve kurallarını ortaya koyan efendileri insanın bizzat kendisi yaratmaktadır. Bu yüzden Cemil Sena, insanın özgür olmasının ilk şartı olarak yaratıcı kuvveti eline almasını önermektedir (Cemil Sena, 1934b: 75). Cemil Sena'ya göre insan bunu yapmadığı takdirde “kendinden kuvvetlilerinin zincirleri ile bağlanan bir hayvan” olmanın ötesine gidemeyecektir (Cemil Sena, 1935a: 7).

Cemil Sena'nın “Fikir Kırıntıları” olarak ortaya koyduğu düşünce sisteminde insanın kim olduğu, nereden geldiği, amacının ne olduğu meselesi oldukça geniş bir yer tutmaktadır. Çünkü Cemil Sena “yeni” insanın “eski”sine benzemediğini düşünmekte, hem kendisinin hem de içtimai alanının “bilimsel” hakikatler ışığında inşa edileceğini ileri sürmektedir. Bu yüzden insanda yaratıcı bir gücün

olduğunu savunan Cemil Sena, dönemin gençlerine tavsiye niteliğinde fikrini şu şekilde dile getirmektedir (1934c: 90):

Kari, kendi kendini aşarak, Allahla boy ölçüşeceksin! Rüzgârın önünde savrulan tozlar gibi, ihtiras ve mefkûren önünde insanları, kanunları ve bütün bir medeniyeti savurmalısın! Yıkılmak için değil, yapmak için, mahvetmek için değil yaşatmak için... Bir fırtına, bir ilahi âfet olmalısın! İnsan olmalısın, kuvvet ve ihtiras olmalısın, yaratıcı bir varlık, bir Allah olmalısın!

Bir taraftan tüm canlı âlemi tabiatın bir ürünü olarak sunan Cemil Sena diğer yandan da tabiata boyun eğdirmeyi, onu yeniden inşa etmeyi bir ideal olarak sunmaktadır. Bu yaklaşıma göre insan tabiatın bir ürünü ancak onu ele geçirme imkânına sahip potansiyel bir Tanrı adayıdır. İnsanın yaratıcı kuvveti sayesinde tabiata hâkim olması gerektiğini savunan Cemil Sena, bu sayede hayatı yeniden inşa edeceğini iddia etmektedir (1933a: 146):

İnsan her şeyin daima daha iyisine, daha doğrusuna, daha yükseğine ulaşmak için çabalar durur. Bununla beraber dinin, ahlâk ve kanunun şiddetle yasak ettiği her fenalık, kemiyet ve keyfiyet itibarile her gün biraz daha artmaktadır... bütün bu savaşlar ancak daha fenasından korunmak içindir. Bunun içindir ki insan bir taraftan kendi yarattığı ve doğru bildiği emir ve düşüncelere itaat eden ve defada bunların üstünde yaşamaya hasret çeken bir ilahtır.

Ey genç! Sana üstadımız Nietzsche gibi hitap ediyorum: köleler başlarına gelen tehlikeye razı olurlar; ve gelecek tehlikelerden korkarak bin bir açlığa ve rezilliğe katlanırlar. Fakat kendini geçen adamlar, ruhlarından cemiyetin menfi yasaklarından örülmüş olan zırhı parçalayabilen adamlar, tehlikeyi ararlar. Hattâ onu bulamazlarsa yaratırlar.

Tabiatın sana vermiş olduğu kuvvetleri olduğu gibi kullanmaya çalışırsan o nihayet bir gün şeklini değiştirir ve bir gün senin işine yaramayacak bir hale gelir. Büyük adam, kuvvetlerini artırmasını bilen ve tabiatın kendisine verdiği miktarı kendinden artırıp taşırandır. Yani tabiata ve cemiyete, tabiatı ve cemiyeti idare eden eskimiş, kurumuş kanunlara isyan eden adamdır.

Bir taraftan tabiatı aşmayı, ona efendi olmayı öneren Cemil Sena, bir taraftan da tabiatın eninde sonunda insanı alt edeceğini, insanın en nihayetinde tabiatın “bünyesinde ve damarlarında eriyeceğini” ileri sürmektedir (Cemil Sena, 1935b: 184). Tabiatın insanı “özenerek tabî tekâmülün en son merhalesi olarak” yarattığını düşünen Cemil Sena, “insan maddeyle, hayvanla, kendi hem cinsleriyle nihayet Tanrıyla ve kendisiyle olan her savaşında bu doymak bilmeyen ruhun yiğitlik ve atılganlığı içinde görünür” demektedir (Cemil Sena, 1942a: 23).

Kuvvetli olmanın haklı olmak anlamına geldiğini öne süren Cemil Sena, insanın kendi kuvveti ile Tanrı ve yarattığı dünya arasında bir savaşın olduğunu, bu savaşta da insanın köprüler kurarak, tüneller açarak, bataklıklar kurutarak zaferler kazandığını iddia etmektedir (Cemil Sena, 1935c: 232). İnsanı bir savaşçı olarak gören Cemil Sena “harp, insana yakışan en şerefli bir iş” ifadesini kullanmaktadır. Lamarck ve Darwin ile “harbin tabiatın ezeli kanunu” olduğunun ortaya çıktığını düşünen Cemil Sena, bütün insanlığın doğumla beraber bu savaşa dâhil olduğunu, barışı ise “iki savaş arasında geçen ve yeni zaferlerin planlandığı bir zaman dilimi” olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü Cemil Sena’ya göre “harp, insanoğlunun üstünlük davasında yaratmış olduğu en muhteşem ve ulvî bir oyun, cesaretle kahramanlık bu oyunun tek göz kamaştırıcı bir artistidir”. (Cemil Sena, 1940b: 219-220). Hayatı doğal bir savaş alanı, insanı da bu bir savaşçı olarak tanımlayan Cemil Sena, kuvvet sahibi insanı ise Tanrı hatta ötesi bir varlık gibi görmektedir (1935d: 324):

Her ruhani fikir ve kuvvetten nefret ettiğim için senin bir melek veya Allah olmanı istemiyorum. Fakat insanın tasavvur edebildiği Allah kadar kuvvetli ve melek kadar sabırlı olmanı istiyorum. Ve bir şeytan gibi fırsatları kaybetmeyen bir zekâ ile kanunları yaratan, milletleri idare eden esrarlı dehaya sahip olmanı istiyorum.

İnsanı kadın erkek olarak iki ayrı mahlûk olarak ayıran Cemil Sena, savaş ve mücadeleyi erkek için; kadını ise, “âciz ve akılsız bir yaratık... ekseriya hasta bir varlık” olarak tasvir etmektedir (Cemil Sena, 1941b: 291).

Cemil Sena'nın tasavvur ettiği insan, Tanrı'dan münezzehe ancak Tanrı kudretine talip bir savaşıdır. İnsan'ın ontolojik olarak tabiatın ürünüken aynı zamanda onun en büyük rakibidir. Çünkü Cemil Sena'ya göre insan tabiatı aşacak yaratıcı kuvvete kavuşmaz ise tabiat onu sınırlayacaktır. Bu yüzden insanın tabiatı dize getirmesi var olabilmesi için büyük bir kaçınılmaz durumdur. Cemil Sena'nın insan tasavvuru bugünün şartları içinde düşünüldüğünde çevre felaketlerinin de nasıl bir insan modelinin eseri olduğu anlaşılacaktır. Çünkü bu insan modeli ile aslında bir hayat modeli icat edilmeye çalışılmaktadır.

2.1.2. Hayat: Adaletsiz Bir Savaş Alanı

Sosyal Darwinizmin hayatı bir savaş/mücadele alanı olarak tanımlama yaklaşımı Cemil Sena'da da açıkça kendini göstermektedir. Hayatı “tehlike ve mücadele içinde geçen parlak bir süreç” olarak tanımlayan Cemil Sena (1934d: 7), “yeni ilim”in insana ve hayata muktedir olmanın yolunu açtığını ileri sürmektedir. Cemil Sena “insanlık kendi kendini kurtarmak için bin bir ilim, bin bir vasıta yarattı” ancak yine de “medeniyet ilerledikçe, sefaletimiz artmaktadır” demektedir. Cemil Sena var oluşu gereği savaş alanı olan bir yerde medeniyetle beraber artan teknik imkânların, yardımlaşmanın sefaleti azaltmadığını, azaltmayacağını ve hatta artırdığını düşünmektedir (1934e: 379). Bu yüzden Cemil Sena (1935g: 359), “Güneşin altında adaletsizlik ve müsavatsızlık kaynaşiyor. Fakat toprağın altında hepimizi aynı böcekler yiyor; aynı karanlık çürütüyor”, demektedir.

Mücadelenin aslî olduğu bir hayatta, kişinin bireysel çabasının yanında bir öndere, “şefe” ihtiyaç duyacağını düşünen Cemil Sena, kendi döneminin genç neslini bu konu üzerine eleştirerek ilgili durumu şu şekilde açıklamaktadır (1933b: 51):

Son günlerde milletlerin başlarına geçen büyük adamlar hakkında yazılan şeyler, bazı gençlere gülünç olduğu kadar bozuk bir takım düşünceler vermektedir. Bu itibarla meselâ Mussolini basit bir ilk mektep hocası, duvarcılık yapmış bir amele; Hitler, milliyeti bile şüpheli, kıymetsiz fakat cesur bir cahil sayılmakta ve nihayet milyonların ve hiç olmazsa ikinci derecede devlet adamlarının da aynı suretle dimağları hiçbir kitap ve mektepte yıpranmamış bir takım gözü açıklar zannedilmektedir.

Hayat ve cemiyetteki değişiklikler, kıymetsiz ve boş insanların atılğanlıklarıyla mı ortaya çıkmaktadır? Dikkat edilirse bizi terbiye eden kuvvetlerden birisi Mektep kitabı ise diğeri de Hayat kitabıdır.

Tabiatında bir hayvan yavrusu kendi tabii muhitine uyabilmek için sevki tabiiilerine güvenir. Fakat değişimleri az çok mümkün olan bu sevki tabiiiler tekâmül kudretinden mahrum oldukları için, hayvan, muhitinde baş gösteren değişikliklere kolayca alışamaz. Böylece acımak bilmeyen tabiat bu mücehhez olmayan mahlûku bir gün ezer. Bu sebeptendir ki hayvan, mümkün olduğu şartları

değişmeyen bir muhitte barınmaya çalışır. Halbuki insanın yaşadığı muhit yavaş yavaş değişmez; ve hayvanınki kadar müstekar değildir. Hepsı dursun insan kendi muhitini bizzat değiştirir; ve cemiyet mütemadi istihaleler dalgalı bir deniz gibi, kendi kendini durup dinlemeden sallar, bu istihalelerin, bu sallantıların dayandığı kanunları, kuvvetleri bilmeyen adam, değişen tabiata şevki tabiileri uydurmasını bilmeyen hayvanlar gibi mağlup olur. İşte hayat kitabı, bu değişen ve değiştiren kuvvetlerin düsturları ile kanun ve hadiseleri ile dolu olan esrarlı yüksek ve karışık bir kitaptır. Hayat kitabını okumak, hiç olmazsa mektep kitabını okuyabilecek kadar zekâyâ, bilgiye ve bazı hususi ve mümtaz kabiliyetlere ihtiyaç gösterir.

Bir cemiyette yaşayan eski kıymetleri, eski kusurları yenileştirmek bütün cemiyetin iman ve tarihini altüst etmek bir kelimeyle milletlere şuur ve irade vermek için sadece hayat kitabını okumak kafi değildir. Hayat kitabının herkese hitap eden umumi bir lisanı yoktur. Fakat muayyen bir seviyeye kendini gösteren ayrı bir rengi, başka bir ifadesi varılır. Onu görüp anlayabilmek için evvelâ mektep kitabını, bir dimağın normal seviye ve kabiliyetini hazırlayan ameli ilim kültürünü almak zaruridir. Bunun içindir ki milyonlarca insan, milyarlar feda ederek mektep açmakta ve kitap okutmak için uğraşmaktadırlar.

Şundan bundan işittiği birkaç cümleyi, kıymet ve mahiyeti şüpheli bir makaleden alınan bir iki bozuk fikri ilim yerine, hayat kitabının bir faslı yerine koyupta çalışmaktan, öğrenmekten, okumaktan kaçanların sonu daima ezilmektedir.

Batı düşünce geleneğindeki düalist dünya algısı Cemil Sena'da "mektep kitabı" ve "hayat kitabı" kavramsallaştırmasıyla kendini göstermektedir. "Mektep kitabı" okullarda öğretilen bilgi iken, "hayat kitabı", tabî kanunlardır. Hayat kitabını kendince yoruma tabi tutan Cemil Sena hayat mücadelesini kazanmak için önderlere, "büyük liderlere" ihtiyaç olduğunu öne sürmektedir.

Cemil Sena'nın ilgili yazı dizini kaleme aldığı yıllar aynı zamanda inkılapların yoğunlaştığı da bir dönemdir. Bir taraftan devlet çeşitli inkılaplar yaparken, diğer taraftan Cemil Sena gibi düşünürler tabiatın değişmez kanunlarından bahsetmektedir. Cemil Sena bu duruma daha önce insan ile tabiat arasındaki ilişkideki gibi mütenakız bir açıklama getirmektedir. Hayatın içinde inkılâbın bitmeyeceğinin ve iradenin ölmeyeceğini düşünen Cemil Sena, "inkılâp, iradenin tabiata karşı isyanı" şeklinde ifade etmektedir (Cemil Sena, 1934f: 308). Cemil Sena için tabiat bir taraftan kanun koyucu ve tüm canlıların yaratıcısıyken, diğer taraftan insanın ele geçirmesi gereken bir ideal, inkılâp ise isyanın yansımasıdır.

Hayatı "eski" ve "yeni" olarak ikiye ayıran Cemil Sena, "yeni hayat"ta savaştan galip çıkmak için "eski"ye dair olanların yakılmasını oldukça önemli görmektedir (1934g: 108):

Dün büyük bir heyecan içinde bütün kitaplarımı yaktım. Onlar birer birer alev içinde kıvrılıp kararırken, sakladıkları fikirler de benim başımdakilerle birlikte kül oldular. Onlar, bize düşmandır. Onlar bizi aldatıyorlar. Onlar bize hakikati yaldızlayan, hayatın sert ve ateşli yollarını çeşit çeşit renklere boyayan birer menşur gibidir. Her satır, alevler arasında bir akrep gibi kıvrılıp, kırkayak gibi süründükçe, içimde yanıp tutuşan bir fikir dünyasının enkazı altında kalmadım değil. Fakat ne yazık ki, onlar eskidirler, onlar iradeyi bağlayan ve bizi ülküden, hürriyetten ve hakikatten usandıran ve uzaklaştıran birbirine zıt dedikodulardan ibarettirler. Ben artık yeni bir ilim istiyorum, yeni bir san'at, yeni bir felsefe istiyorum: Kari, ben yeni bir hayat istiyorum, yenilik daima yenilik istiyorum...

Çünkü senin biçare başın, seni küçülten ve aciz bırakan muammalar önünde eğilir; ve sana şahsiyet veren açık ve temiz bilgilere hakaret ettirir. Böylece sen kendini tahkir eder, kendi yüksek kabiliyetlerini, kabiliyetsiz bir safsatıcının gevezeliği önünde hiçe indirirsin.

Hürriyet demek, cemiyete yeni bir baskı getiren kuvvet demektir. Hürriyet, cesaret demektir, kahramanlık demektir. Kanunları yapan ve yıkan, itikatları deviren, taze imanlar yaratan hürriyetin

yaratıcı hamlesidir... Cemiyetler bu ümit ile yaşayan milyonları toplamasaydı, hür insanları, Allahlar gibi tek görmeyecektin.

Yenilik arzusu Cemil Sena'nın içinde öyle bir kora dönmüştür ki, hayatın bütün şubelerini yenilemek istemektedir. Yenilik için eski olan ile arasındaki bütün köprüleri yıkan, dönüşü engellemek için bütün gemileri yakan genç Cumhuriyetin aydını, yeni hayata dört elle sarılmak istemektedir. Ancak zihninde gel-gitleri yoğun bir şekilde yaşayan Cemil Sena, dini merkeze alan bütün görüşleri yıkıp, yeniyi inşa etmek isterken çelişkiler ağından çıkmakta zorlanmaktadır. İnsanın hayatla arasındaki ilişkiyi büyük bir mücadele olarak tanımlayan Cemil Sena, bu manada bu süreci şu şekilde tanımlamaktadır (1934h: 23):

Büyük mürşitlerimizden Yakup Kadri, saadeti, ruhun rükûdetinde aramıştı. Bense, ruhun tufanlarında, dalgalarında arıyorum. Rükûdetinde korku vardır. Rükûdetinde daha çok yaşayım diye açlığa ve mahrumiyete katlanan bir miskinlik vardır. Kendi içine bakıyor gibi görünen rükûdetinde başkalarınınkine göz dikmiş bir aczin zavallılığı vardır. Ruhun fırtınalarında, çalkanmasında ise ruhun kendinden geçmesi vardır. Bu kendinden geçiş istediklerine ulaşmak hasret çektiklerine kavuşmak ve tok yaşamak için hamleler yapmak demektir. Ruhta rükûdet ruhu kumlar üstünde ziya ve harekete karşı çöreklenmiş, ümitsiz bir engerek haline getirmektir. Fırtınalı bir ruhun sükûnu ise, bu görünüşten ibarettir. Bu, ancak, bir yorgunluktur. Yeni avlar ve yeni arzular için düşünülmektedir. Bu ruh dinleniyor; fırsat gözlüyor. Yemekten ve bağırımdan, çarpışmaktan ve çarpılmaktan yorulan dişlerinin kırmızı keselerine zehrin ve panzehrin dolmasını bekliyor demektir. Kari, sen de böyle olacaksın. Seni bir tufan gibi kabarmış görmek isterim. Sükûnun da büyük denizlerin heyecansız, sakin ve rakit görünen, fakat derinliğinde fırtınalar, kasırgalar saklayan halini görmek isterim. Seni derinliğinde yangınlar saklayan ve güneşin en sönmez sıcaklığını kucaklamış bir yanardağ gibi görmek isterim. Saçların muvaffakiyetsizlikler içinde ağarmış olsa bile, ruhun yeni mücadelelerin, aşkın ve gururun tahtında daima taze ve mesut kalmalıdır, içindeki "Allah kerim" diyen ve Nuh Tufanının bile batıramayacağı o tevekkül gemisini parçalayacaksın. Asrın kuvvete bağ eğdiğini öğrendim diye fazilet ve muvaffakiyete "paydos" diye bağıracağımı zannetmeyeceksin. Kari, her istediğini sen yaratacak etrafındakilerden hiçbir şey beklemeyeceksin! Bu dikenli yollarda, hayatın bu çetin ve dik yollarında yapayalnız kalacaksın. Fakat yürüyecek ve daima yürüyeceksin... Güneş seni hayata çağırıyor, rüzgar sana hayat veriyor; yıldızlar sana "hayat, hayat!... diye bağırıyor, işte ölüme böyle galebe çalınır ve hayata böyle kavuşulur.

Hayat içindeki rükûdeti, yani durgunluğu ümitsiz bir engerek olarak tanımlayan Cemil Sena, bu durumu "acizlik" ve "zavallılık" olarak tanımlamaktadır. Rükûdetin zıddı olarak da yeni avlar ve arzular aramayı övmekte ve önermektedir. Hayatı savaş ve mücadele alanı olarak gören Cemil Sena etrafına baktığında böyle görmesi ve hissetmesi gayet normaldir. Çünkü Heidegger'in dediği denklem Cemil Sena için gerçekleşmekte ve baktığı her yerde savaş ve savaşçı görmektedir. Doğada gerçekleşen afetler ile insan davranışları arasında analogi kuran Cemil Sena, "tevekkül gemisi"ni bile batırmak istemektedir. İçinde bulunduğu asrın kuvvete ve doğal olarak kuvvetli olana boyun eğdiğini düşünen Cemil Sena, hayata kavuşmayı savaşmak ile eş anlamda kullanmakta, esas gayesinin hayatın mutlak gerçeği olan ölüme galebe çalmak olarak açıklamaktadır.

2.1.3. Din ve Tanrı: İnsanın İcadı ve İdeal Gücün Simgesi

Cemil Sena Varlık'taki hem "Fikir Kırıntıları" yazı dizisinde hem de aynı dönemdeki diğer makalelerinde açıkça dini insan icadı, Tanrıyı ise ulaşılmaması, yerine geçilmesi gereken bir güç olarak tanımlamaktadır. "Ahlak, din, Allah ve kanun ölümden doğdu ve ölümden kuvvet aldı" (Cemil Sena,

1935e: 222) diyen Cemil Sena, peygamberlere acıdığı, onların yanlış ve zehirli fikirlere inandıklarını iddia etmektedir (1935f: 376).

Cemil Sena 1934 yılında Allah Fikrinin Tekâmülü başlıklı bir kitap kaleme almakta, bu eser İstanbul Üniversitesi felsefe doçenti Ahmet Karahasan tarafından Varlık mecmuasında analiz edilmektedir. Ahmet Karahasan eserin amacını “hür vicdanların ne için Allaha inanmadıklarını gösterecek deliller aramak” olarak açıklamaktadır. Ahmet Karahasan’a göre Cemil Sena bu eserinde, Allah’ın beşerin bir eseri olduğunu ve eseri de insanların yaptığını ve kendi yaptığını taptıklarını” açıkça göstermektedir. Cemil Sena’nın bu eserde yaptığı şeyi Ahmet Karahasan, “Nitekim Kant’ın muasırı olan Laplace, Napolyon: “Niçin nazariyede Allah’a yer vermedin?” dediği zaman, “Böyle lüzumsuz bir faraziyeye ihtiyacım yok” cevabı ile aynı kefeye koymaktadır (Karahasan, 1936: 91-92).

Hristiyanlığın, Museviliğin ve İslam’ın Tanrı algısı üzerine seküler bir paradigma inşa eden Cemil Sena, kendi toplumuna yeni bir “din” sunmakta ve bu çabasını da şu ifadelerle açıklamaktadır (1934ı: 7):

Hristiyanların Allah’ı çarmıha gerildi ve öldü. Dirileceği zaman kadar, Allahsız kalan onlar, bir başka Allah aradılar ve onun yerine ilim ve medeniyeti buldular. Museviler, Allahlarını yalnız kendilerine malederek, başka milletleri Allahsız bıraktılar. Ve bu Allah’ın inayetiyle Allahsız beşeriyeti soymaya muvaffak oldular. Zavallı Müslümanlar ise, Allahlarını kâinata taksim ettiler; ve bu cömertlikten kendileri de Allahsız ve kuvvetsiz kaldılar, işlerini, hareketlerini bu ne olduğu belli olmayan kuvvete bağlayanlar da o Müslümanlar gibi işsiz ve hareketsizdirler. Kari, sana, Allahım millet, ibadetini inkılâp teşkil eden bir din sunuyorum. Bu din, ötekiler gibi hareketsiz değildir, ötekiler gibi mükâfat ve mücazatını ölümden sonra değil, bu dünyada gözlerimiz açık ve kafamız işlerken veren bir dindir.

Bugünkü Batı medeniyetinin ilmi Allah’ın yerine koyduğunu öne süren Cemil Sena, evrensel yaratıcı algısından dolayı Müslümanları zavallı olarak nitelemektedir. Müslümanların Allah’ını ne olduğunun belli olmadığı bir kuvvet olarak tanımlayan Cemil Sena, bu Allah’ı işsiz ve hareketsiz olarak tanımlamaktadır. Bu teolojik tarih okumasının neticesi olarak Cemil Sena, seküler bir Allah ve din önerisinde bulunmaktadır. Bu yeni Allah, millet iken; din ise inkılâpçılığın kendisidir. Cemil Sena’nın bu yeni dini ahiretin değil, dünyanın dinidir.

Cemil Sena sanki yukarıda izah ettiği gibi bir din ve Tanrı tasavvurunda/önerisinde bulunmamış gibi başka bir “Fikir Kırıntıları” makalesinde insana tanrısal misyon yüklemektedir. İnsanın hayattaki en büyük amacının “Allah olmak” olduğunu iddia eden Cemil Sena bu durumu şu şekilde açıklamaktadır (1934i: 12):

Bu geniş âlemdeki ufacıklığımıza rağmen daha çok büyük ve mutlak farz ettiğimiz Allaha benzemek, Allahla boy ölçüşmek, hülâsa Allah olmak istiyoruz! İş sahasında irade ve hürriyetlerin akıntısına bir mecra bulamayanlar, gözlerini öteki âleme ve nihayet Allaha çeviriyorlar. Böylece, bu taşlı ve topraklı âlemde kazanamadıkları şeyleri, görülmez, bilinmez bir âlemde elde edeceklerini zannediyorlar. Bunların feragati acizlikten, teslimiyet ve tevekkülleri hayalden ve hakikatten üstün bir ümide kapıldıklarındandır.

Cemil Sena bu açıklamasından iradesi ve hürriyeti olmayanların ahirete inandıkları ve Allah inancını ortaya attıkları anlaşılmaktadır. Cemil Sena’ya göre irade ve hürriyet yoksunluğundan dolayı

bir dine inanan insanlar, görünmez ve bilinmez bir zannın peşine düşmektedirler. Böyle bir din, yaratıcı ve ahiret algısına sahip olan Cemil Sena için bu mefhumlar acziyet, hayalcilik ve boş bir ümitperestliğin göstergesidir.

2.1.4. Ahlak: Göklerden İndirilen ve Makineye Sıkıştırılan Oportünizm

Cemil Sena diğer kavramlarda olduğu gibi ahlâkı açıklarken de evrimci paradigmadan etkilenmekte ve sosyal Darwinist bir perspektifle bu duruma izahlar getirmeye çalışmaktadır (1942b: 163). Tanrıyı bazen iradesiz ve özgür olamayan insanların icadı olarak niteleyen, bazen de insanın ideal, ulaşması gereken, hatta kavga ettiği bir varlık, üstün güç olarak açıklayan Cemil Sena, yüzyıllarca dinden neşet eden ahlâkı da sekülerizm laboratuvarına sokarak yeniden şekil vermeye çalışmaktadır. Cemil Sena açıkça dinden ve geleneklerden neşet eden ahlâkî anlayışı reddetmekte ve onun yerine yeryüzüne ait bir ahlâk anlayışını şu sözlerle talep etmektedir (1934h: 23):

İnsanda şahsiyeti öldüren her his, melundur. Aynı işi yapan fikirleri de lanetlemek lâzımdır. Bunun içindir ki dinden an'anedan gelen ahlâk prensipleri bizim hakiki hürriyet ve inkişafımızı men ederler. Birçoklarının gördüğü veçhile, kari, itikat ve düstur, haline girmiş olan beşeri iradeyi köstekleyen her fikirden kutsiliği nispetinde nefret etmek iktiza eder.

Din, bize yeis verir; ve eski ahlâk bizi felce uğratar. Güneş altında hiçbir yeniliğin kalmadığını zanneden uğursuz kafalar çoktan çürümüştür. Nice bu menfi kuvvetlere, güzel sanatlerle muzaffer olduğunu zannetti. Daha muzaffer insan ise, cemiyete kendisinden başlayan yeni bir ahlâk, yeni bir din getiren, yani kıymetleri altüst eden insandır.

Bir fikir ne kadar kutsalsa, yani dini ve rabbani ise ilgili fikirden o kadar nefret etmeyi öneren Cemil Sena, cemiyete dünyayı merkeze alan yeni bir din ve ahlâk getiren insanları muzaffer olarak nitelemektedir. Ahlâkın mahiyetini ve kökenini yeryüzüne indirerek açıklayan Cemil Sena, dünyanın gerçeklerine uyan bir ahlâk anlayışının daha doğru olduğunu savunmaktadır (1934i: 12). Bu bağlamda başka bir makalesinde ahlâka içkin kavramlardan olan iffet ve namus kavramlarını ele alan Cemil Sena, iptidai toplumlarda cinsi münasebetlerin serbest olduğunu, bu manada iffetsizliğin değil, namussuzluğun kötü olduğunu öne sürmektedir. Cemil Sena'ya göre iffet ve namus kavramları da tekâmül/evrim kanunlarına tabi olmakta, iffetin bireysel, namusun ise toplumsal bir anlamı bulunmaktadır (1934j: 116).

Ortaya attığı “Fikir Kırıntıları”nda her fırsatta dini ve uhrevi ne kadar kavram varsa aşağılayan, reddeden ve onlarla savaşı/mücadeleyi büyük bir onur sayan Cemil Sena, ahlâk başta olmak üzere, pek çok etik değerın temsilcisi olan peygamberler ve filozoflar hakkında da müstehzi bir tavra sahiptir (Cemil Sena, 1938: 150):

Hemen hemen bütün peygamberler ve filozoflar, hazin bir savaştan sonra mahvolup giden insanın biraz daha mesut olabilmesi için çeşit çeşit yollar göstermiş; gülünç olduğu kadar da realiteye uymayan bir takım bir takım kaideler teklif etmişlerdir. Bunların üzerinde birleştikleri tek nokta: insanın saadetini teminden ibarettir. Fakat kullandıkları vasıtalar, koydukları prensipler o kadar birbirine zıttır ki insan hepsini kuş bakışı seyir ve tahlil ettiği zaman, zavallı insanın ne aldatıcı vehimlere bağlandığını pek güzel anlar. Nazarî düşüncelerle, amelî hayatın zaruretleri o kadar yekdiğerine uymaz ki, bunun farkında olan bazı mütefekkirler de nihayet immoralizme'e kadar düşmüşlerdir.

Bugün milletler arasındaki siyasal ahlâk iflas ettiği gibi fertler arasındaki münasebetleri tanzim eden vicdan ve namus telâkkileri de yıkılmış gibi görünmektedir... Ve muhataplarımızla olan münasebetler, şahsi menfaatlerimizden fedakârlık yapmayan ve karşılıksız hiçbir iyiliğe dayanmayan hasis ve sefil bir kıyafete bürünmüştür ve hayatta muvaffak olanların çoğu yalancılık, riyakârlık, hırsızlık, açgözlülük olduğundan başka türlü görünmek, utanmamak... ve genel yaşama savaşında mağlup olanların çoğunu da ahlâkın felsefi veya dogmatik emirlerine itaat edenler teşkil ediyor... Nazarî veya dinî ahlâk prensiplerine inanacak bir gencin yarın içinde yaşayacağı sosyete de bir ahmak veya aptal vaziyetine düşeceği muhakkaktır.

Ahlâk karşıtlığının (immoralizme) müsebbibi olarak Cemil Sena peygamberleri ve filozofları suçlamakta, onların fikirlerini gülünç ve realiteye uygun olmamakla itham etmektedir. Cemil Sena'ya göre hayatta muvaffak olanlar yalancı, riyakâr ve açgözlülerdir. Bu iddialarını bir adım daha ileri götüren Cemil Sena, dinden ve felsefeden neşet eden ahlâkın yaşam savaşında mağlup olmanın asıl nedenleri arasında saymaktadır. Cemil Sena bu açıklamalarıyla dinden neşet eden ahlâkı reddetmesinin nedenini sosyal Darwinizmin prensiplerine uymaması olduğunu açıkça ilan etmektedir. Dine mündemiç ve kaynağını ondan alan ahlâkı reddeden Cemil Sena, yeni ahlâkın makine ahlâkı olduğunu ve onun yeni prensiplerini ise şu uzun çıkarsamayla izah etmektedir (1941c: 3-6):

Bugün ananeye bağlı metot ve bilgiler kadar da inanç ve ahlâkların yıkıldığı bir devir içinde bulunuyoruz.

Anane ahlâkı dogmatiktir, irrasyonelidir. Ve hatta biraz da kaynağını dinî inançlardan almakta âdeta kutsal kaideler mahiyetini muhafaza etmektedir. Bu sebepten de mistiktir. Yalan, iftira, başkasının mal ve hakkına taarruz, bu ananevi ahlâkın nefret ettiği hareketlerdir. Bunları ve bunlara benzeyen daha diğer bir takımlarını akıl kavrar da din meneder. Bu ahlâk pratik olmadığı için hayatın icaplarına uygun olan bir tekâmül de kabul etmez. Bu ahlâk körü körüne itaat ister ve aksi harekette bulunanları faziletsizlikle itham eder.

Şüphesiz bu cılanın, bir makyaj ve maskenin altında, bütün hayvanlığıyla yine çıplak bir uzviyet, bir insan uzviyeti yaşamaktadır. Fakat artık bu insan, kendini yarı tanrılık hüviyetinde gören ve hayvanlıktan alakasını kesmiş gibi gösteren bir varlıktır.

Yeni ahlâk makine ahlâkıdır. Makine ahlâkı işlemek, yaratmak ister. Makine, istihsal ettiği maddenin ne işe yarayacağından habersizdir. Makine insanı zenginleştirir. Makine önünde faydası olmayan hiçbir tabiat unsuru yoktur. İnsan madde gibi, eşya gibi, makine gibi göz önünde tutup, onun bu âlemdeki vazifesini, işini, her çeşit dini ve ananevî inançlarını bertaraf ederek tespit etmek lazımdır.

Binaenaleyh meselâ: yalan söyleyen bir insan için ahlâksızlık yapıyor demeden evvel, söylenmiş olan yalanın vücuda getirdiği işi ve tesiri incelemek lâzımdır.

Şu halde insan vicdanı, makine gibi plâstik icaplar ve ihtiyaçlara göre, iş beceren ve neticede insanlığın işine yarayan bir tesire malik bir kuvvet ve itikatlarla beslenmiş olmalıdır. En gerçek fazilette budur.

Acınacak bir insana şifa vermek, onu zenginleştirmek için elden gelenin yapılması lâzımdır. Fakat şifa bulamayan veya zenginleşmek istidatı göstermeyen bir varlığa karşı en büyük vazife, nihayet taarruz etmemektir. Bir ıstırapı kaldırmaya imkân bulamadığımız zaman, yeni bir ıstırap yaratmamak da ahlâksal bir borçtur. Makine tarzında acımanın şartı budur. Bu sebepten, makine ahlâkı (Allahın ondurmadığını peygamber sopa ile kovar) prensibine cevaz veren anane ahlakından üstündür. Makine ahlâkı, bir şerri ancak yeni bir hayrın doğmasına yardım ettiği takdirde kabul eder.

Zaten içtimai ve ferdi hayatımızın iç yüzüne, objektif olarak bakacak olursak, hakikî hayatın da insanlığı bu zaruretlere sürüklediğini ve böyle hareket ettirdiğini görürüz. İç yüzü bu olan hayatı, yalancı ve riyakâr bir cila ile kapatmak, onun çirkin gibi görünen manzarasını saklamamıza hizmet etse bile, en gerçek mahiyetini saklayamaz. Hulâsa makine ahlâkı, tabiat gibi hayatın kendi tabii cereyanı gibi yaşamayı emreden çıplak bir ahlâktır.

Dinden neşet eden geleneksel ahlâkı aklın reddettiğini iddia eden Cemil Sena, bu ahlâkın pratik hayatta karşılığının olmadığını düşünmektedir. Cemil Sena Batı'nın geçirmiş olduğu endüstri devriminden o kadar etkilenmiştir ki ahlâkı da ona göre ona uygun hale getirmeye çalışmaktadır. Bu ahlâkın toplumları ve insanları zenginleştireceğine inanan Cemil Sena, bu ahlâkî anlayışın fayda temelli, yani oportünizme dayandığını açıkça itiraf etmektedir. Bu oportünist yaklaşım Cemil Sena için “en gerçek fazilet”tir. Cemil Sena'ya göre hayatın içyüzü de bundan ibarettir. Darwin ve ardılları nasıl ki kendi dönemlerinin sosyal, siyasal ve ekonomik ortamından etkilenip sosyal Darwinizmi inşa ettilerse, Batılı düşünürlerinden etkilenen Cumhuriyet aydınlarından Cemil Sena da sosyal Darwinizmi kendi varlık anlayışına bir barınak yapmakta ve onun dilinde kendi ontolojik tanımlarını icat etmeye çalışmaktadır.

SONUÇ

Batı düşünce geleneğinde dini ve bilgiyi ruhban sınıfının elinden alıp bunları özgürleştirme ideali, alternatif dindarlık söylemiyle başlamıştır. Değiştirmenin, yaratmanın idealinin şehvetine kapılan pek çok düşünür, “insan aklı” ile hayatın bütün şubelerini yeniden icat etme girişmiştir. Materyalizm ve pozitivism ile bilginin mahiyeti ve değer alanı değişirken; Tanrısız insan tasavvuru Darwin'e kadar sistematik olarak izah edilememiştir. Darwin'i modern Batı düşüncesinde değerli kılan şey sadece evrim teorisi değildir. Darwin hayat mücadelesi, doğal seleksiyon ve en güçlü olanın ayakta kalması kavramsallaştırmalarıyla hayatı yeniden tanımlama yoluna gitmiştir. Bu yüzden Darwin tabiat âlimi, fen bilimci olmanın ötesinde sosyal bilimlere daha çok yakındır. Darwin'in eserleri objektif bir şekilde okunduğunda bu gerçek kolayca kendini ele vermektedir. Darwin eserlerinin pek çoğunda, insan ırkları arası hiyerarşiden bahsederek açıkça ırkçılığın “bilimsel” meşruiyetini oluşturmuştur. Sosyal güvenlik politikalarına getirdiği eleştiri ve seçim fikri zaten öjenizmin kurucu unsurlarıdır.

Son dönem Osmanlı aydınlarının ilerleme ülküsü, gelişme ideali, geri kalma korkusu yaşadıkları bir dönemde karşılaştıkları evrimci ve sosyal Darwinist fikirler bu insanlar için oldukça cazip görünmüştür. Bu aydınlar bilimsellik üst başlığıyla tanıştıkları evrimci ve sosyal Darwinist yaklaşımlara sıkı sıkıya sarılmış ve kendi toplumlarını bu fikirler doğrultusunda inşa etmek istemişlerdir. Osmanlı döneminde ilmi bir çaba olarak dar bir çerçevede kalıp topluma sirayet etme imkânı bulamayan bu fikirler, Cumhuriyetin ilanı ile kendini topluma yaymak için geniş alanlar bulmuşlardır. Cumhuriyet aydınları, Osmanlı zamanlarından tevarüs ettikleri evrimci ve sosyal Darwinist fikirleri tedavüle sokma gayretine girmişlerdir. Ders kitaplarından düşünce dergilerine, kanun metinlerinden kongrelere kadar pek çok alan ilgili fikirlerin dili ile dillenmiştir. Heidegger'in öne sürdüğü yaklaşım gerçekleşmiştir. Dil düşünceyi, düşünde de eylemi belirlemiş ve varlığın yeni bir evi inşa edilmeye çalışılmıştır.

Cemil Sena özelinde ele alınan ve dil, düşünce eylem formülasyonu ilgili yazarda da oldukça fazla kendini göstermektedir. Açıkça sosyal Darwinizmi benimsediğini ve desteklediğini ifade eden Cemil Sena, "Fikir Kırıntıları" yazı dizisinde beş kavrama odaklanmaktadır: insan, hayat, tanrı, din ve ahlâk. Etkilendiği düşünce sitemini yaşamın temel unsurlarını tanımlamak için kullanan Cemil Sena, sosyal Darwinist argümanları hayatın içindeki tek hakikat olarak sunmaktadır. Cemil Sena'nın döneminin düşüncelerinden etkilenmesi gayet tabiidir. Ancak bu dönemde İkinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde pek çok düşünür, bu fikirlerin insanlığı nereye sürüklediğini fark etmiş ve Darwinizm'in içtimai yaşamdaki karşılıklarına karşı çıkmışlardır. Cemil Sena bu konuda da farklı bir tutum içine girmekte ve pek çok düşüncesinin şerh etmek için kullanılan 1940 sonrası makalelerinde de sosyal Darwinizm'e olan bağlılığını devam ettirmiştir. Hatta İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması bu düşünürü korkutmak yerine onda büyük bir heyecan yaratmakta ve doğal seleksiyonun işlemesinden büyük bir mutluluk duymaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçura, Yusuf (1932), "Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usullerine Dair" Birinci Türk Tarih Kongresi, içinde (576-607), Maarif Vekâleti, Ankara.
- Arsal, Sadri Maksudi (1932), "Tarihin Amilleri", Birinci Türk Tarih Kongresi, içinde (338-364), Maarif Vekâleti, Ankara.
- Barnett, Laryy D. (1964), "Anti-Miscegenation Laws", The Family Life Coordinator, Vol. 13, No. 4, 95-97.
- Başgil, Ali Fuat (1937), "Türk Milliyetçiliği Doğuşu - Manası - Gayesi ve Vasıfları" İkinci Türk Tarih Kongresi, içinde (983-995), Devlet Basımevi, Ankara.
- Biyoloji II (1938), Devlet Basımevi, İstanbul.
- Cemil Sena (1933a), "Fikir Kırıntıları", Varlık, Sayı: 10, 146.
- Cemil Sena (1933b), "Mektep Kitabı Hayat Kitabı, Varlık, Sayı: 4, 51.
- Cemil Sena (1934a), "Fikir Kırıntıları", Varlık, Cilt: 2, Sayı: 27, 42.
- Cemil Sena (1934b), "Fikir Kırıntıları", Varlık, Cilt: 2, Sayı: 29, 75.
- Cemil Sena (1934c), "Fikir Kırıntıları", Varlık, Cilt: 2, Sayı: 30, 90.
- Cemil Sena (1934d), "Fikir Kırıntıları", Varlık, Sayı: 22, 7.
- Cemil Sena (1934e), "Fikir Kırıntıları", Varlık, Sayı: 24, 379.
- Cemil Sena (1934f), "Fikir Kırıntıları", Varlık, Sayı: 20, 308.

- Cemil Sena (1934g), “Fikir Kırıntıları”, Varlık, Cilt: 2, Sayı: 31, 108.
- Cemil Sena (1934h), “Fikir Kırıntıları”, Varlık, Cilt: 2, Sayı: 26, 23.
- Cemil Sena (1934ı), “Fikir Kırıntıları”, Varlık, Sayı: 21, 7.
- Cemil Sena (1934i), “Fikir Kırıntıları”, Varlık, Cilt: 2, Sayı: 25, 12.
- Cemil Sena (1934j), “İffet ve Namus”, Varlık, Cilt: 2, Sayı: 32, 116-117.
- Cemil Sena (1935a), “Fikir Kırıntıları”, Varlık, Cilt: 3, Sayı: 53, 7.
- Cemil Sena (1935b), “Fikir Kırıntıları”, Varlık, Cilt: 2, Sayı: 36, 184.
- Cemil Sena (1935c), “Fikir Kırıntıları”, Varlık, Cilt: 2, Sayı: 39, 232.
- Cemil Sena (1935d), “Fikir Kırıntıları”, Varlık, Cilt: 2, Sayı: 43, 324.
- Cemil Sena (1935e), “Fikir Kırıntıları”, Varlık, Cilt: 2, Sayı: 38, 222.
- Cemil Sena (1935f), “Fikir Kırıntıları”, Varlık, Cilt: 2, Sayı: 48, 376.
- Cemil Sena (1935g), “Fikir Kırıntıları”, Varlık, Cilt: 2, Sayı: 47, 359.
- Cemil Sena Ongun (1938), “Ahlâksel Şüphencilik” Varlık, Cilt: 6, Sayı: 130, 150-153.
- Cemil Sena Ongun (1940a), “Modern Siyasetin Felsefî Prensipleri”, Varlık, Cilt: 9, Sayı: 156, 307-309.
- Cemil Sena Ongun (1940b), “Harbin Mahiyeti ve Felsefesi”, Varlık, Cilt: 11, Sayı: 178, 219-221.
- Cemil Sena Ongun (1941a), “Bu Harpten Alınacak Dersler” Varlık, Cilt: 12, Sayı: 196, 73-77.
- Cemil Sena Ongun (1941b), “Erkek Çocuklarımız ve Yuva Terbiyesi”, Varlık, Cilt: 11, Sayı: 181, 291-293.
- Cemil Sena Ongun (1941c), “Makine Ahlâkı”, Varlık, Cilt: 12, Sayı: 193, 3-6.
- Cemil Sena Ongun (1942a), “İnsan Ruhunda Anarşi”, Varlık, Cilt: 13, Sayı: 218, 23-28.
- Cemil Sena Ongun (1942b), “Ahlâkın Kaynağı ve Mahiyeti” Varlık, Cilt: 13, Sayı: 224, 162-164.
- Cemil Sena Ongun (1976), Filozoflar Ansiklopedisi, R-Z, Remzi Kitabevi, C.IV, İstanbul.
- Crook, David Paul (1994), Darwinism, War and History: The debate over the biology of war from the “Origin of Species” to the First World War, Cambridge University Press, New York.
- Darwin, Charles Robert (1975), İnsanın Türeyişi, (Çev. Öner Ünalın), Onur Yayınları, Ankara.
- Darwin, Charles Robert (1976), Türlerin Kökeni, (Çev. Öner Ünalın), Onur Yayınları, Ankara.
- Descartes, Rene (1984), Metot Üzerine Konuşmalar, (Çev. Afşar Timuçin ve Yüksel Timuçin), Paradigma Yayıncılık, İstanbul.

- Dennis, Rutledge M. (1995), "Social Darwinism, Scientific Racism, and the Metaphysics of Race", *The Journal of Negro Education*, Vol. 64, No. 3, 243-252.
- Dobzhansky, Theodosius (1959), *Evolution, Genetics and Man*, John Wiley and Sons INC, New York.
- Doğan, Atila (2012), *Osmanlı Aydınları Ve Sosyal Darwinizm*, Küre Yayınları, İstanbul.
- Galip Ata (1931), *Darwin*, Devlet Matbaası, İstanbul.
- Geary, Dick (2000), *Hitler and Nazism*, Routledge, New York.
- Habibullayev, İlham (2001), *Hüseyinzade Ali Bey (Turan) Hayatı ve Fikirleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Halil Nimetullah Bey (1932), "Ferdî Varlık, İctimai Varlık" Birinci Türk Tarih Kongresi, Maarif Vekâleti, Ankara.
- Hanioğlu, M. Şükrü (1981), *Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi*, Üçdal Neşriyat, İstanbul.
- Heidegger, Martin (2013), *Hümanizm Üzerine*, (Çev. Yusuf Örnek), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.
- Herwig, Holger H. (2003) "Germany", Richard F. Hamilton ve Holger H. Herwig (Ed.), *The Origins of World War I*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Hodgson, M. Geoffrey (2004), "Social Darwinism in Anglophone Academic Journals: A Contribution to the History of the Term", *Journal of Historical Sociology*, Vol.17, No 4, December, 428-463.
- Hofstadter, Richard (1955), *Social Darwinism in American Thought*, The Beacon Press, Boston.
- Irmak, Sadi (1937), "Türk Irkının Biyolojisine Dair Araştırmalar Kan Grupları ve Parmak İzleri", İkinci Türk Tarih Kongresi, içinde (841-845), Devlet Basımevi, Ankara.
- Jones, Greta (1980), *Social Darwinism and English Thought*, Humanities Press, Atlantik Highlands, New Jersey.
- Kalaycıoğulları, İnan ve Akgündüz, Batuhan (2019), "Osmanlılardan Erken Cumhuriyet Dönemine Öjenizme Dair İlk Metinler", *ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: Özel, 87-95.
- Kansu, Şevket Aziz (1932), "Türklerin Antropolojisi", Birinci Türk Tarih Kongresi, içinde (270-278) Maarif Vekâleti, Ankara.
- Kansu, Şevket Aziz (1939), "Öjenik Problemleri" *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, Sayı: 72, Cilt: 12, 480-488.

- Karahasan, Ahmet (1936), “Allah Fikrinin Tekâmülü”, Varlık, Cilt: 4, Sayı: 78, 91-92.
- Küçükali, Adnan (2019), “Klasik İktisadi Düşünce İle Evrim Teorisinin Entelektüel Beraberliği”, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 20, 43-58.
- Lamarck, Jean-Baptiste (1963), Zoological Philosophy, (Translated by Hugh Elliot), Hafner Publishing Company, Newyork and London.
- Le Bon, Gustave (2001), The Psychology Of Socialism, Batoche Books, Kitchener, Ontario.
- Malthus, Thomas Robert (1966), An Esssay on The Principle of Population, Palgrave Macmillan, New York.
- Marshall, Henry Rutgers (1916), War and The Ideal of Peace, Duffield and Co. New York.
- Onur, Nureddin (1937), “Kan Grupları Bakımından Türk Irkının Menşei Hakkında Bir Etüd”, İkinci Türk Tarih Kongresi, içinde (845-851), Devlet Basımevi, Ankara.
- Ortamektep İçin Tarih I (1933), Devlet Matbaası, İstanbul.
- Öztürk, Tuncay (2011), Cemil Sena'nın Estetik ve Sanat Anlayışı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Spencer, Herbert (2004), Man Versus the State With Six Essays on Government, Society and Freedom, Liberty Fund, Inc..
- Spencer, Herbert (2009), First Principles, Cambridge University Press, New York.
- Sohoni, Deenesh (2007), “Unsuitable Suitors: Anti-Miscegenation Laws, Naturalization Laws, and the Construction of Asian Identities”, Law & Society Review, Vol. 41, No. 3, 587-618.
- Toprak, Zafer (2012), Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji, Doğan Kitap, İstanbul.
- TBMM Zabıt Ceridesi (1938), Seksen Üçüncü İnikad, 29 Haziran, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d05/c026/tbmm05026083.pdf> (25.03.2021).
- Türk Tarihinin Ana Hatları (1930), Devlet Matbaası, İstanbul.
- Unat, Yavuz (2020), Tarih Boyunca Evren Anlayışları ve Tanrı, Bilim ve Ütopya Dergisi, Sayı: 308, 1-14.
- Ülken, Hilmi Ziya (1983), Bilim Felsefesi, Ülken Yayınları, İstanbul.
- Ülken, Hilmi Ziya (2005), Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Ülken Yayınları, İstanbul.